

Lunds universitet

Centrum för genusvetenskap

GNV 300, VT 07

C-uppsats, handledare Diana Mulinari

Maskulinitet och manlighet i Tintin?

En uppsats av 700304-7813 Marcus Marcusson

Abstract

Denna uppsats ger sig på att analysera förekomsten och representationen av maskulinitet och manlighet i den tecknade serien Tintin. På vilket vis kan Tintin-albumen påverka de unga läsarna när de under uppväxten skapar sig en bild av vad maskulinitet och manlighet innebär? Hur representeras norm och praktik, och vad framställs som gott och vad är ont?

Nyckelord: Maskulinitet, Manlighet, Genus, Identitet, Hierarki, Symbolism, Tecknade serier, Översättning.

This essay consider to analyse occurrence and representation of masculinity and malehood in the Tintin-series of cartoons. How can the Tintin-albums affect the young readers when they during their growth cause a understanding of masculinity and malehood? How are norm and practice represending, and in which Way do goodness and evilness describes?

Keywords: Masculinity, Malehood, Gender, Identity, Hierarchy, Symbolism, Cartoons, Translation.

Innehållsförteckning:

Något om det empiriska materialet.....	4
Syfte och Frågeställning.....	5
Metod, teori och material.....	5
Tre sfärer.....	6
Allt om Tintin	6
Den svenska Tintin-världen	7
Tintins egna värld	8
Terminologi	9
En indelning av maskulint och manligt	10
Normen – egenskapernas hemvist	10
Praktiken – den karga verkligheten.....	13
Fluktuationer	13
Praktiknormen – konventionernas hemvist	14
Hårt och mjukt	16
Att vara man; Rummet	17
Uppfostran mot framtiden.....	19
Klass; är det moraliskt ok att vara rik?.....	20
Utrikisk, kollektiv, maskulinitet.....	21
Djuren all naturen.....	24
Att bemöta ett kulturarv	25
Språk.....	26
Rösten.....	28
Att göra man; Mr. Hunk.....	30
Kläder och frisyr.....	31
Hederligt arbete	35
Titlar och hierarki	36
Var är kvinnorna?.....	38
Familjen som enhet	40
Arketyper.....	43
Vetenskapen.....	44
Byfånar och excentriker	46
Religiositeten.....	47
Alkoholen.....	50
Bilagor; Tintin-äventyren i kronologisk ordning.....	53
Källor.....	54
Litteratur.....	54
Tidskrifter / periodika.....	61
Dags- och kvällstidningar.....	61
Webresurser.....	62
TV-program.....	62
Övriga källor.....	62

Något om det empiriska materialet

Tintin är en tecknad seriehjärte skapad av belgaren Georges Remi *1907 †1984 – mer känd som Hergé vilket är de två initialerna, på franska, i omvänd ordning. Totalt hann Hergé färdigställa 23 Tintin-äventyr mellan 1929 och 1976, och efterlämnade vid sin död ännu ett som fortfarande var på skisstadiet.¹ På svenska har vissa av Tintins äventyr funnits i olika översättningar sedan 1940-talet², men det var först med start på 1960-talet som hela serien gavs ut, nu översatta av Karin och Allan Janzon.

Själv har jag läst Tintins äventyr så länge jag kan minnas; de fanns med när jag lärde mig läsa och det gör de fortfarande – en entusiasm jag delade och delar med miljoner andra runtom i världen.

Egentligen är det typiska Tintin-äventyret långt mer komplext än vad marknadsföringen riktad mot barn och ungdom låter påskina – vilket kanske är anledningen till seriens odödliga popularitet. Tintin-albumen innehåller storslagna äventyr i exotiska miljöer; skurkar, biljakter och överlevnad – likaväl som roliga karaktärer, vänskap och ovänskap. Som vuxen med de analytiska glasögonen på uppskattar man även en sofistikerat Hitchcock-liknande berättarteknik, samhällskritik och inte minst Hergés minutiösa detaljresearch³ som gör att känslan av ”K-märkt” ständigt är närvarande. Lägg därtill den vackert enkla tecknarstilen ”den rena linjen” som fått så många efterföljare, och som ger en stark känsla av realism.

¹ Numa Sadoul; *Tintin et moi : Entretiens avec Hergé*. Brussels 2003.

² Enligt personalen på ”Björns Seriemagasin” i Malmö.

³ Michael Farr; *Tintin : the complete companion*. London 2001.

Syfte och frågeställning

Utifrån min hypotes att traditionella, gammalmodiga om man så vill, mansnormer står att finna i minsta skrymsle i samhället, är mitt syfte att undersöka hur detta ter sig i något så ”oskyldigt” som en svit tecknade seriealbum; Tintins äventyr.

Det faktum att en genusuppdelad värld reserverat den populärkulturella äventyrsgenren åt pojkar⁴, att Tintin-albumen är en värld som med få undantag är befolkad av enbart manliga karaktärer, och att äventyren lästs av nästan alla i någon omfattning – gör att detta är en sfär som rimligtvis påverkat många unga killars uppfattning om maskulinitet och manlighet.

Hur ser maskuliniteten och manligheten ut i Tintins värld? Hur ser den eftersträvansvärda mansnormen ut, hur ser den utövade praktiken ut och vilken betydelse har parametrar som ursprungsland, tillkomsttid och översättningen till svenska ut? Eftersom Tintins äventyr i original är tecknade under femtio års tid, återfinns i albumen ett brett spann av olika epokers olika normer – vilka alltså ofta har påverkat de svenska läsarna långt senare.

Metod, teori och material

Inspirerad av det Alan McKee kallar ”realist approaches to culture”⁵ använder jag mig av ett brett spann av olika metodmodeller i min hypotesprövande undersökning⁶. Jag utgår alltså från ett fenomen, och söker därefter finna en metod att förklara detta. Detta sökande efter förklaring går tvärs över både de teoretiska och disciplinära gränserna – exempelvis märks etnologiska och idéhistoriska resonemang vid analysen av denna tidvis tämligen enkönade värld.

⁴ En eftermiddags fältstudie på Stadsbiblioteket i Malmö gav vid handen att den typiske Tintin-läsaren är en kille, 4 till kanske 10 år gammal.

⁵ Alan McKee; *Textual analysis : a beginner's guide*. London 2003, sid. 9-10, 12, 16, 20, 25, 29.

⁶ Runa Patel, Ulla Tebelius; *Grundbok i forskningsmetodik : kvalitativt och kvantitativt*. Lund 2003, sid 55f.

De två huvudbegreppen är *Cultural studies* och *Genusvetenskap*, två forskningsområden som under de senaste par decennierna utvecklat en fruktbar dialog som har expanderat och fördjupat de båda fälten ömsesidigt. Inspirerad av bland annat Beverly Skeggs⁷ och Hillevi Ganetz⁸ vill jag placera mitt arbete inom genusvetenskap med tonvikten på feministiska studier av populär kultur. Mitt närmande till *Culture studies*-forskningen är naturlig i denna analys av en svit tecknade seriealbum; text-, språk- och bildanalys är självskrivna när det kommer till att förstå framställningen av berättelserna. Men också sådant som karaktärernas inställning till och beteende mot etniska grupperingar i de tidiga äventyren och hur denna genomgår en betydelseförskjutning allt eftersom. Hegemonin finns ständigt där som närmast en självklarhet – men här snarare den vite mannens överläge mot exempelvis de svarta i Afrika, än mot kvinnor. På grund av kvinnornas frånvaro som aktiva protagonister i äventyren blir analysen till övervägande del inriktad på männens sfär. Men därmed inte sagt att kvinnorna saknas; i sin oftast perifera roll är de fortfarande orsak till en hel del manligt beteende. Det som vi i så fall saknar att analysera är mer av det manliga stjärtfjädersviftandet riktad mot kvinnorna.

Tre sfärer

Det faktum att mitt empiriska material består av en fiktiv värld innebär att jag har tre olika sfärer som jag vill hålla isär; tre olika angreppsvinklar på det empiriska materialet och den värld de berättar om – som ofta ger tre olika svar på samma fråga.

1) Allt om Tintin

Detta är en diskursiv sfär där hela utgivningen av Tintin-album i alla versioner under alla år finns med – och som kanske är den som bidrar mest till förståelse dels där historiens förlopp finns med, dels hur berättartekniken⁹ ändrats allt eftersom. Jag kallar den diskurs just för att det handlar om en externt betraktad

⁷ Kirkham Pat, Skeggs Beverley; ” ’Absolutely fabulous’ : absolutely feminist?” i *The television studies book*. London 1998.

⁸ Hillevi Ganetz; ”Han, hon, den, det : om feministisk populärkulturforskning”, *Tidskrift för litteraturvetenskap*, nr. 2 1991, sid. 45-56.

⁹ Lars Gustaf Andersson, Erik Hedling, *Filmanalys : en introduktion*. Lund 2003.

konstruktion, där individen, fiktiv eller inte, inte har någon större plats enligt traditionell Foucault-modell¹⁰. Inom den här sfären finns även entusiasternas kunskap som via vetenskap om författaren, tillgång till icke publicerat material etc. kan berätta och förklara sådant som annars är svårbegripligt. Detta är vad som av entusiasterna kallas ”tintinologin”, som jag något tar hjälp av till min analys framman. Kulturellt går denna diskurs över alla möjliga gränser; geografiska, tidsmässiga och inte minst över det spann av olika kulturarv som varit aktuella – exempelvis de olika sätt etniska grupperingar betraktas. Här någonstans befinner jag mig själv när denna uppsats skrivs – vilket gett upphov till ett visst ante facto-perspektiv¹¹ i min analys, men som jag betraktar som framförallt givande.

2) Den svenska Tintin-världen

En annan diskurs som jag och andra Tintin-läsare under 1960- 1990-talen såg den. Jämfört med ovanstående saknas mycket av den förklarande bakgrunden; den sfär läsaren här skapar sig är en socialkonstruktivistisk¹² sammanfattning av de 23 albumen¹³. Eftersom språket är översatt av två specifika översättare, under 1960- och in 1970-talen, bär denna sfär en specifik kulturell prägel av både översättarna och den tid de verkade i – oavsett tillkomsttid för de olika äventyren upplevde jag och andra läsare som någon odefinierad nutid när de lästes¹⁴ – vilket givetvis gav en över tid fluktuerande fenomenologisk syn¹⁵, och till och från gav en något skev bild. I någon mån är också vissa rutor och strippar visuellt anpassade till marknaden och tiden; detta är främst tydligt i albumet *Den svarta ön*¹⁶ som tecknades om i stort sett helt under 1960-talet för den brittiska marknaden och som kom att vara den som gavs ut i Sverige – men även sådant som amerikanernas krav på att svarta och vita människor inte fick

¹⁰ Marianne Winther Jørgensen, Louise Phillips; *Diskursanalys som teori och metod*. Lund 2000, sid. 21f.

¹¹ Patel, Tebelius 2003: 59f.

¹² Winther Jørgensen, Phillips 2000: 104.

¹³ Eller 24, eller 25 beroende på hur man räknar. Plus faksimilutgåvor av tidigare versioner.

¹⁴ Enligt ett flertal informanter.

¹⁵ Patel, Tebelius 2003: 125.

¹⁶ Georges Remi; *Den svarta ön*. Stockholm 1977.

finnas med i samma rutor i *Tintin i Amerika*¹⁷, har påverkat den svenska utgivningen.

Här är min egen roll som tidigare läsare av Tintin avgörande¹⁸. När jag själv avnjöt de spännande äventyren på 1980-talet grundades mycket av min bild av och min uppfattning om både den tintinska – och rimligtvis den verkliga – världen. Men som jag fortsatt läsa Tintins äventyr även som vuxen har jag också i mycket fått mig en annan tolkning; ibland med mer förståelse för det berättade skeendet, ibland i kontrast med min dåtida åsikt, och ofta med mer förståelse för min tidigare åsikt – vilket analytiskt luckrat upp karaktären av experimentell undersökning¹⁹. Det här är den huvudsakliga sfären där jag söker efter representation av maskulinitet och manlighet – det vill i säga albumsviten jag och andra läste som unga.

3) Tintins egna värld.

Detta extratextuella perspektiv handlar om identifieringen av Bourdieuska fält – där karaktärerna alltså utgör agenter. Hur ser det samhälle ut som Tintin och hans vänner lever i? Läsaren presenteras för ett litet utsnitt som långt från berättar hela sanningen – men som kan ge svar på många strukturalistiska²⁰ frågor, exempelvis *var är kvinnorna?*²¹. Vilka normer gäller, vilka tankar har människor? Här finns en stark koppling till författaren; det som Hergé betraktade – som person och som ett barn av sin tid – som ont och lett är normalt det också i Tintin-albumen. Men också tiden som viktig faktor i detta samhällsanalytiska²² angrepp. Exempelvis kan vi som läsare förstå att Tintin gör morgongymnastik – det sker strängt taget synligt på ett enda ställe²³ – men det berättar ju så mycket mer; framförallt får vi ytterligare en bekräftelse på att

¹⁷ Georges Remi; *Tintin i Amerika*. Stockholm 1976.

¹⁸ Patel, Tebelius 2003: 44f.

¹⁹ Ibid: 60.

²⁰ Winther Jørgensen, Phillips 2000: 125.

²¹ Gayle Letherby; *Feminist research in theory and practice*. Buckingham 2003, sid. 20.

²² Mats Börjesson; *Diskurser och konstruktioner : en sorts metodbok*. Lund 2003, sid. 25.

²³ Georges Remi; *Det sönderslagna örat*. Stockholm 1971, sid. 1.

Tintin även i hemmets vrå är den scout-präktige killen han ger uttryck av när han är ute på äventyr i stora världen. Funderar vi vidare på hur och vad radiorösten säger, på den pyjamas Tintin har på sig och på andra detaljer, kommer vi förstå mer av det 1930-tal äventyret skapades i, och mer av karaktären Tintins värld. När vi grubblar vidare över Tintins morgongymnastik kommer vi inse efter en stund att det är 1930-tal och morgongymnastik på radion var något stort²⁴, vilket får oss att fundera i termer av folkhälsa och välfärd²⁵. Självklart skymtar en hel del av allt detta fram i den svenska Tintin-utgivningen – men inte allt har överlevt tidens gång och översättning; Tintin-albumen uppfattas inte som historiska²⁶.

Anledningen till att jag inte tycker ”Tintins egna värld” går att betrakta som en diskurs – även om detta inte är något problem för bland annat Mats Börjesson²⁷ – är att läsaren vet alltför litet om den och de gränser som omger den. Jag föredrar här att använda mig av Bourdieus begrepp *fält*, *habitus* och *symboliskt kapital* – och så att säga arbeta positivistiskt, utan att tvunget behöva veta var gränserna för den här världen ligger.

Terminologi

Terminologin inom den genusvetenskapliga forskningen är ofta inspirerad av det engelska språket. Inom den engelskspråkiga forskningen används generellt ordet ”masculinity” för både det som på svenska heter maskulinitet och för begreppet manlighet. Ordet ”malehood” existerar visserligen i ordlistorna, men verkar inte ha någon större plats inom forskningen – exempelvis finns inte en enda titel registrerad i LIBRIS databas där ”malehood” ingår. Detta påverkar både mitt bruk av citat, men också generellt den från engelskan översatta litteraturen inom den genusvetenskapliga forskningen – vilket något resulterat i en godtycklig hopblandning av de två

²⁴ http://svt.se/svt/road/Classic/shared/mediacenter/player.jsp?lpos=0&a=539451&d=29683&lid=is_search527895&frameset=true

²⁵ Börjesson 2003: 115.

²⁶ Enligt mig och ett flertal informanter.

²⁷ Börjesson 2003: 25.

begreppen. Jag använder därför begreppet *maskulinitet* som något normativt, och *manlighet* som något praktiskt utövat. Se nedan.

Patriarkbegreppet anser jag vara svåränvändbar i detta sammanhang. Eftersom begreppet innefattar en status- och makthierarki där båda könen normalt är inblandade, blir den manliga hegemonin över kvinnor nedtonad i den i stort sett enkönade värld jag undersöker. Statusen blir här istället beroende av vilken gruppering som avses; är det ålder, ekonomisk rikedom eller kristen moralmättnad som väger tyngst? Till en del kommer denna enkönade analys alltså närma sig gruppodynamiken; vad händer *inom* den manliga sfären, vilka regler gäller, vad anses bra, vad anses dåligt? Eftersom i stort sett alla definitioner av världen utgår från mannen som norm, utan att för den skull tvunget vara patriarkal, är likheten vad gäller moral och liknande, ofta slående allmänmänsklig norm. ”Du skall inte döda” gäller för alla oavsett utrustning i skrevet – det som eventuellt skiljer sig är argumenten.

En indelning av maskulint och manligt

För att få till begripliga definitioner av manligt beteende har jag gjort en uppdelning i tre huvudsakliga delar; *norm*, *praktik* och *praktiknorm*. Det normativa står för de önskvärda egenskaper alla män har att sikta på för att just lyckas vara män, praktiken är de sätt normen av tradition och hävd omsätts i praktiskt utövande, och praktiknormen är en social praktik som berättar *hur* utöva maskulinitet.

Normen – egenskapernas hemvist

Under normbegreppet sorterar jag in de *egenskaper* som den samlade manligheten ofta siktar på, men som få når upp till²⁸. Fysisk och mental styrka, ledarskap, att vara beredd att offra sig, att vara laget lojalt. Till vardags finner vi många av dessa egenskaper bland de hollywoodska actionhjältarna, men jodå, detta finns i Tintin-albumen också.

²⁸ Robert William Connell; *Maskuliniteter*. Göteborg 2003, sid. 103.

Alla *människor* styrs mer eller mindre av en samhällsnorm; ett regelverk som berättar hur en människa bör vara, bör bete sig. Innehållet i den här normen styrs av de sociokulturella värderingar som gäller i den miljö man befinner sig i. I stort är detta synonymt med det *kulturarv* som gäller på den plats och den tid man råkar leva i. Kulturarvet har kopplingar till sådant som traditioner och historia, religion och politik²⁹ – vilka alla alltså påverkar människors uppfattning om hur man bör vara. Man kan alltså se den maskulina respektive den feminina normen som ingående diskurser i den diskursordning kulturarvet utgör.

Alla *män* styrs mer eller mindre av en maskulinitetsnorm; ett regelverk som i förhållande till kulturarvet, berättar hur *män* bör vara, och något bör bete sig. Ett regelverk som de allra flesta människor fortfarande skriver under på; en riktig *karl*³⁰ innehar fortfarande samma egenskaper som under vikingatiden. En grundläggande regel är här att *män* är *maskulina*. Det vill säga, är man född med en pilt mellan benen tillhör man automatiskt en gruppering av människor, som har egenskaper si och egenskaper så.

*”När ett barn blir født, presenteres det fra første øyeblikk for omverenen som jente eller gutt. For oss som allerede kjenner betydningen av kulturens kjønnede koder, er det viktig å få plassert nykommeren i riktig kategori. Når det er gjort, ’vet’ vi alleredemye; ikke om akkurat dette barnet, men om hvor hun eller han skal hen i livet, og om hvilke veier som fører i riktig retning.”*³¹

Egenskaper som praktiseras en enligt en snabbt föränderlig praktik.

Normativt känns de mest maskulina egenskaperna nära besläktade med grottmänniskan. Som Connell säger;

²⁹ Barbro Klein; *Tillhörighet och utanförskap*, RIG : kulturhistorisk tidskrift, nr. 1-2 1997, sid. 19.

³⁰ Rune Palm; *Vikingarnas språk : 750-1100*. Stockholm 2004, sid. 346.

³¹ Liv Mette Gulbrandsen; ”Samspill mellom barn som kjønnskape og kjønnskapede prosesser. Et analytisk perspektiv” i *Kön och tolkning : metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*. Stockholm 2000, sid. 260.

”Sann maskulinitet förväntas nästan alltid utgå från männens kroppar [...]”³²

Jag är benägen att hålla med honom; det är mycket muskler, svett och agutturala läten närvarande i den normativa maskuliniteten – som den beskrivs och som den försöker performeras av vissa män, ofta i grupp när behovet finns att imponera. Enkelt uttryckt; desto primitivare, desto mer maskulint. Men också jägarens förmåga att nedlägga stora, farliga byten eller behärska stora, farliga maskiner – och i slutänden förmågan att konkurrera ut andra män när det kommer till att välja, eller bli vald, av en fortplantningspartner.

Maskulinitetsnormen är inte helt i fas med den samhälleligt kulturella normen; olika idésfärer har utvecklats olika snabbt och olika mycket i förhållande till samhällsutvecklingen i stort. Maskulinitetsnormen, vill jag påstå, är till stor del fortfarande densamma som under forntiden; maskulina människor, det vill säga männen, förväntas vara modiga, fysiskt starka, ha ledaregenskaper och vara auktoritära. Det är de maskulina människorna, det vill säga männen, som står för det hårda, skitiga arbetet, som krigar, som med självförtroendet i topp inte låter sig förtryckas.

Mycket av dessa egenskaper är snarlika de som gällde i en tid där samhället inte bara var genusuppdelat utan även indelat i en feodalt komplicerad klasstruktur; trälar, odalmän och en aristokratisk elit³³. Man lägger snart märke till att de maskulina egenskaperna till stor del är hämtade från de önskvärda egenskaperna hos den förnämsta samhällsklassen³⁴ – vilka också är flitigt representerade i de nordiska gudasagorna³⁵. Men här finns även motsägelser; att inneha gott ledarskap – tänk härförare eller kontorschef – är maskulint, men det är det också att snällt ställa sig i ledet – tänk soldat eller fotbollsspelare – eller att troget sträva vidare med sitt monotona slit – tänk fattig bonde eller pur hollywoodsk, Bruce Willisk, viljestyrka – utan att knota.

³² Connell 2003a: 69.

³³ Harald Gustafsson; *Nordens historia : en europeisk region under 1200 år*. Lund 1997, sid. 32ff.

³⁴ Snorri Sturluson; *Nordiska kungasagor. 1, Från Ynglingasagan till Olav Tryggvasons saga*. Stockholm 1992.

³⁵ Kevin Crossley-Holland; *Nordiska gudasagor*. Stockholm 1993.

Att sträva efter de maskulina egenskaperna kan alltså betraktas som detsamma som att sträva efter ett samhällssystem som för länge, länge, sedan dött ut.

Praktiken – den karga verkligheten

Att gå omkring med en massa egenskaper kan ingen överleva på, inte ens på cirkus. Vad männen de facto gör, för att upprätthålla sin status som genusvarelser, kallar jag *manlighetspraktik*. Praktik är *utövad* manlighet. Att göra som män gör, gör män³⁶. Utifrån antagandet att mycket av det patriarkalt manliga görandet inte är ojämnt med ont och berätt mod, utan snarare rullar på av gammal vana i ett sedan länge ingrovt beteendemönster – finns här ingen egentlig normativitet. Det är manligt att utöva de maskulina egenskaperna, det är manligt att göra si eller göra så. Beter sig en man på rätt sätt demonstreras hans utövade manlighet, och därmed bekräftas hans maskulina egenskaper. Både han själv och omvärlden kan alltså identifiera och sammankoppla hans beteende med de egenskaper normen tillförskriver – vilket ju stärker hans status som man. Både inom den manliga rangordningen som inom samhället.

Fluktuationer

I olika grupperade sfärer av män – ibland sådana inom samhällsnormativitetens ramar, ibland subkulturella sådana utanför dessa – prejudiceras olika praktiknormer och utövas olika praktiker. Oavsett vi talar om etniska grupperingar, yrkesgrupper eller geografiskt betingade grupperingar – eller givetvis kombinationer av dessa – ser praktiknormen ut och manligheten utövas på olika vis. Jargong, klädsel eller inlärd inställning till exempelvis hur andra människor bör bemötas.

Vilka av de manliga samhällsmedborgarna som har utövat mest normnära praktik har fluktuerat över tid. ”Vad det onormala består i [...] har skiftat genom tiderna.” säger

³⁶ Judith Butler, *Könet brinner!*, Stockholm 2005, sid. 89ff.

Annika Eriksson³⁷ i ett försök att se kriminalitet kontra normalitet. På samma vis skiftar förhållandet maskulinitet och manlighet. För tusen år sedan låg säkerligen fler av männen närmare maskulinitetsnormen – de egenskaperna hade helt enkelt mer funktion i den tidens samhälle. Senare, under det gråtmilda 1700-talet finner vi mycket av maskuliniteten bland de lägre samhällsklasserna; arbetare, fiskare, suputer – som förde oväsen, tafsade på flickor och som föga lät sig imponeras på överklassens pudrade åbakeri.³⁸

Praktiknormen – konventionernas hemvist

”Man föds inte till kvinna, man blir det.”³⁹ – och detsamma gäller för män. Jag använder begreppet *praktiknorm* eftersom jag anser att alla människors beteende är normstyrt – och har därför kommit fram till att det saknas en nivå mellan maskulinitetsnorm och manlighetspraktik. En något Durkheim-doftande paradigmnivå jag blivit inspirerad till av Faircloughs kritiska diskursanalysmodell.⁴⁰

Både ute i verkligheten och i den mediakulturella världen kan man inte undgå att observera män som utövar olika *varianter* av praktik – ofta nära kopplade till olika kulturella yttringar – utan att för den skull inte ha en gemensam syn på maskulinitet. Att praktisera den övergripande maskulinitetsnormen är i och för sig eftersträvansvärt, men det klarar bara Rambo och några andra hollywoodskapelser av. Knappt ens de. Att maskulinitetsnormen är så fjärran verkligheten torde de flesta vara överens om. Connell konstaterar lätt uppgivet att:

”Normerande definitioner av maskuliniteten står inför problemet att få verkliga

³⁷ Annika Eriksson; ”Onormala identiteter eller normala lagöverträdare” i *Dikotomier : vetenskapsteoretiska reflektioner*. Lund 1998, sid. 137.

³⁸ Säger de i alla fall – har man inte råd eller möjlighet att bete sig kan man lika gärna förneka sin önskan att delta i leken. Dessutom brukar inflationen vad gäller klassrelaterade beteenden och fysiska tillbehör göra att det förnekade i alla fall dyker upp inom något decennium; i och för sig mest ett industrialismens fenomen – se exempelvis plommonstopets klassresa från överklass till arbetarens gåbortgarderob.

³⁹ Simone de Beauvoir; *Det andra könet*. Stockholm 1986, sid. 12.

⁴⁰ Winther Jørgensen, Phillips 2000: 70ff.

män lever upp till den normativa standarden.”⁴¹

Därför måste, precis som lagboken, reglerna och förordningarna i normen tolkas och därtill – för att bli praktiskt användbara – prejudiceras. Dessa prejudikat återfinns här i en mellanliggande nivå mellan norm och praktik, som berättar hur man ska omsätta lagtolkningen av normen i praktisk handling. Praktiknormen har alltså i stort samma slags funktion som andra normer – när man säger saker som ”normativt beteende” hänvisar man, hävdar jag, snarare till den manliga praktiknormen än maskulinitetsnormen.

Eftersom praktiknormen inte bara konstrueras utifrån normen, utan även omvänt i mycket bygger på det praktiska utövandet – efter kvalitativt tillräckligt mycket av en specifik praktisk handling uppfattas den till sist som praktiknormativ – är det här hopblandningen mellan normativ maskulinitet och praktisk manlighet ofta sker. Normens omsättning i praktisk handling, gör att handlingen i sig till sist uppfattas som praktiknormativ.

Begripligt exempel; det krävs en massa normativt maskulina egenskaper att bära en tung höbal alla kilometrarna genom socknen⁴². Det är praktiskt manligt att de facto utöva handlingen, att bära höet genom skogen. Praktiknormen berättar att om man utövar handlingen att bära höet, är man innehavare av de maskulina egenskaperna som krävs. Det är fullt förståeligt om människor uppfattar det som maskulint att kånka omkring på höbalen, men det är det enligt min modell alltså inte.

Här finns en viktig tidsaspekt; män gör si och män gör så, och så har det alltid varit. Det är utifrån innehållet i praktiknormen alla dessa uttryck som ”har man alltid gjort” kommer. När unga män växer upp och översköljs med uppfattningar om eftersträvarvärda egenskaper, hänvisas det ofta till hur tidigare generationers män varit och gjort.⁴³ Därför anser män år 2007 att det hamnar högt i den normativa hierarkiskalan att bära den tunga höbalen hela den långa vägen, och därför anses det

⁴¹ Connell 2003a: 103.

⁴² <http://swedia.ling.gu.se/Norrland/Halsingland/Farila/om.html>

⁴³ Stephen Whitehead; *Men and masculinities : key themes and new directions*. Malden, Massachusetts 2002, sid. 19.

att det är maskulint att nysa högljutt med munnen så att snoret stänker, att köra jättefort med sin bil eller att ha de stronga egenskaper en ensamseglare jorden runt behöver. Det är det manliga praktikutövandet som gör att patriarkalismen sitter så fast förankrat i samhällsstrukturen; via det som Connell benämner *genusregim*⁴⁴ söker män få till en koppling mellan sitt praktiska utövande och en *bekräftelse* av sin maskulinitet.

Hårt och mjukt

En manlig praktiknorm kan för all del fjärma sig från det maskulina föredömet; moderna, uppfostrade män är jämställda, barnkära och inriktade på non-violence – vilket begränsar deras maskulinitet, de anses vara ”mjukare”. Omvänt kan en kvinna mycket väl inneha maskulina egenskaper, det vet vi. I båda fallen egentligen utan att manligheten eller kvinnligheten – jag säger bara Renata Chlumska! – i sig begränsas.

I stort kan vi alltså se maskulinitet som en uppsättning ”hårda” egenskaper – och per dikotomisk definition femininet som dito ”mjuka” egenskaper. Det hårt maskulina och det mjukt feminina ställs ofta som dikotomiska motsatspar; det är när kopplingen manlighet-maskulinitet respektive kvinnlighet-feminitet, och motsatsen mellan dessas egenskaper inte längre är autonom, som en man betraktas som fjollig och en kvinna som manhaftig.

Männen har alltså att avstå från en uppsjö egenskaper om deras maskulinitet inte ska ifrågasättas; det gäller att inte vara något som eventuellt skulle kunna betraktas som feminint!

” [...] *the constitution of men's groups was marked by a number of limitattions. In terms of internal relations, there was a real tension about there purpose* [...]”

”45

⁴⁴ Robert William Connell; *Om genus*. Göteborg 2003, sid. 75.

⁴⁵ Chris Haywood; *Men and masculinities : theory, research and social practice*. Buckingham 2003, sid. 128.

Att vara man; Rummet

Den vita mannens rum är inte bara ett mobilt rum som ständigt finns som en gloria runt honom, det sträcker sig oftast över allt annat. Bara finns där, hela tiden. Endast vissa andra sfärer väger tyngre i Tintins värld; exempelvis vissa religiöst präglade place- och space-kombinationer.

Ganska ofta befinner sig Tintin & co i mobila rum så pass länge att en tråd i berättelsen hinner beskrivas, förklaras och utvecklas; ombord på något fartyg, i ett flygplan, i en rymdraket eller isolerad från omvärlden mitt ute i öken. I detta temporära, Idvallskt monumentalrum⁴⁶ gäller ett temporärt habitus, som visserligen varierar från tillfälle till tillfälle, men som i grund och botten bygger på samma norm och praktikknorm.

Hur långt den normativa maskuliniteten och därmed den västerländska normalhegemonin sträcker sig beror på omgivningen i övrigt – inte minst vilka andra som finns i närheten. Med alltför dominant motståndare – *antagonistiska* sett ur ett moraliskt normperspektiv – på plats är det inte längre Tintin som står för den normnära praktiken. Han strävar givetvis efter sin norm, men har att lyda överhetens ondsinta order. Att sätta sig mot en ondsint överhet är rätt, så länge man inte riskerar något; sitt eget eller andras liv och lem.

Ett tydligt exempel är albumet *Koks i lasten* från slutet av 1950-talet, där Tintin och Haddock hamnat i skurkarnas klor ombord på lastångaren S/S Ramona. Så länge de leda förbrytarna finns ombord är det dessa som har initiativet, som utövar en praktik nära kopplad till sin samvetslösa norm. Men när bovarna flyr från fartyget, övertygade om en kommande explosion, blir det godhetens praktikknorm som gäller i rummet. När ett skara afrikaner – tillika muslimer – visar sig finnas instängda i lastrummet, placerar sig våra vita figurer per automatik i hierarki över de svarta. Det

⁴⁶ Markus Idvall *Kartors kraft : regionen som samhällsvision i Öresundsbrons tid*. Lund 2000, sid. 213.

är de vita som kan tekniken som behövs för att få igång fartyget igen, och afrikanerna ställer glatt upp som arbetskraft.⁴⁷

Något i motsats till denna attityd hittar vi i *Plan 714 till Sidney* från slutet av 1960-talet – där är det skurkarna som utnyttjar de infödda att verka i sina lömska syften. Även om våra hjältar inser detta, gäller det att överleva före att få öborna att byta sida; de motas snarare iväg, bort från skurkarna, snarare än att tas som något slags fångar.

De enda tillfällen där det finns anledning att ”lyda” och underordna sig en överhet, utan att det är under ont (döds-) hot är exempelvis tempel- och klostermiljöer, heliga platser som bräcker den närmast fullbordade godheten Tintin står för, genom sin pura existens. Religiositeten väger i sig med andra ord tyngst. I *Solens tempel*, bland de soldyrkande Inkaindianerna, ställs detta närmast dikotomiska par något mot varandra; den heliga religiositeten mot den moralförnuftiga, västerländska godheten – vilket också utgör ett undantag mot den religiösa ödmjukheten eftersom hela grupperingen Tintin, Haddock och Kalkyl riskerar att offras till solguden. Även om våra vänner begått brott mot indianernas lagar och regler – och de ur ett morallogiskt perspektiv de facto borde förtjäna sitt straff – tar det torra förnuftet här över och räddar de vita männen. Visserligen inte per det våld som indianerna kanske skulle förtjäna genom att vara primitiva och brutala, utan per list; en list som dessutom gör att alla till slut är nöjda.

Tintin behöver inte – eller snarare har inte ens att ta ställning till – i något av de 23 albumen att lyda en god och välmenande överhet. Det gör däremot de flesta av de andra karaktärerna i Tintins värld – i sina mänskliga tillkortakommanden tänker dessa då och då fel och har att bli räddade av förnuftet representerad av antingen en normnära person – i praktiken Tintin – eller situation. Betyder detta att om man är och lever tillräckligt gott, slipper man underkastelse? Det enda eventuella undantaget är i *Plan 714 till Sidney* där Tintin och alla de andra goda räddas från att bli genomstekta av rinnande lava av gästkaraktären ”Mik Ezdanitoff” – men eftersom denne representerar en helig överhet i form av en tekniskt överlägsen, UFO-flygande, civilisation, är detta mer ytterligare en koppling till det religiösa och övernaturliga.

⁴⁷ Ania Loomba; *Kolonialism/Postkolonialism : en introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm 2006, sid. 134.

Uppfostran mot framtiden

Under hela Tintin-seriens tillkomst, men med särskild tanke på albumen tecknade under den Adenauerska efterkrigstiden, är det svårt att undgå den uppfostrande funktionen. Under denna epok var framtidstron i det närmaste outsinlig; folkhemmet och dess kontinentala motsvarigheter blir allt rikare för var dag, världen globaliseras och tekniken är framtidens hopp. De unga pojkarna ska läras att ta till sig teknikens vardagsnärvaro i samhället; de ska bli ingenjörer i vita rockar, skapandes en i framtiden än mer lycklig och än mer teknikbrukande värld⁴⁸ – det är närmast en plikt mot samhället att ställa upp i sitt ingenjörskap för framtidens fromma⁴⁹.

I Tintin-albumen är, under den här epoken, tekniken ständigt närvarande. Den arketypiska ingenjören dyker upp med stolt hållning då och då, en imponerande figur som har allas respekt med sig. Även om Tintin inte är ingenjör, är han som normnära figur bevärdad i teknikens värld – exempelvis att han behärskar alla slags fordon; han kör inte bara bil, motorcykel och stridsvagn, utan flyger flygmaskin såväl som helikopter.

Den unge läsaren under 1960- till 1990-talen, och även senare, får givetvis en gammalmodig bild av framtiden serverad. Kopplingen mellan å ena sidan norm och praktik, å andra sidan tekniken och forskningen ter sig som den gjorde den gången albumen tecknades. Här finns inga datorer som vi känner dem, och både rymd- och vapentechnik är från 1940- och 50-talen. Den manliga praktiken att syssla med teknik relateras alltså till en värld som försvunnit – tekniken påminner mer om Mecano och kemilektionerna på högstadiet än vad den innebär i verkligheten. Men, å andra sidan, den är begriplig.

⁴⁸ Michael Godhe; *Morgondagens experter : tekniken, ungdomen och framsteget i populärvetenskap och science fiction i Sverige under det långa 1950-talet*. Stockholm 2003.

⁴⁹ Mats Lindqvist; ”Ingenjör Fredriksson i framtidslandet” i *Modärna tider : vision och vardag i folkhemmet*. Malmö 1985, sid.140f.

Klass; är det moraliskt ok att vara rik?

”Bilderna av samhället ser mycket olika ut när den målas upp av läkaren, prästen, växeltelefonisten, eller den arbetslösa snickaren.”⁵⁰

Så säger etnologerna Jonas Frykman och Orvar Löfgren. Jag håller med. Gestaltningen av samhällsklass i Tintin-albumen är något svårtolkad – och var det garanterat för de svenska tonåringarna som läste Tintin under 1970- och 80-talen. I stort sett över hela albumsvepet är den borgerliga medelklassen det normala, utgångspunkten för bedömningen av människor under och över denna normalitet. I det tidigaste albumet *Tintin i Sovjet* använder de bolsjevikiska skurkarna just ordet *borgare* i diverse nedsättande sammanhang, gärna i samma mening som orden *propaganda* eller *svin* – för att verkligen tydliggöra att denna västerländska norm inte är populär hos kommunisterna. Redan snart, redan på 1930-talet, dyker penningrika karaktärer upp; givetvis diverse skurkar som tjänat sina pengar på oegentligheter, men framförallt lägger man märke till en flitig företekomst av kombinationen mycket pengar och godhet; maharadjar, shejker och industriledare som alla har sunda värderingar, makt och mycket pengar – som allt som oftast per en avgörande insats av Tintin lyckas besegra narkotikaligor och andra lömskheter. På något vis luktar detta en inställning att man ska inte bara lyda utan också helst respektera, gärna tycka om överheten.

Vad gäller Tintin själv, Kapten Haddock och Professor Kalkyl, kan vi konstatera att dessa är förmögna från och med albumet *Solens Tempel* – en förmögenhet som spås på i och med *Rackham den rödes skatt*. Detta kan spontant uppfattas som ett moraliskt dilemma; men bortsett från Haddocks misslyckade, och övergående försök, låter våra vänner sig inte påverkas moraliskt av att vara ekonomiskt oberoende.

Sens moral är förstås att det är ok att ha pengar – bara man inte låter dessa stiga en åt huvudet. Det normativa gentlemannaskapet gäller fortfarande oavsett vad det står på bankomatkvittot.

⁵⁰ Jonas Frykman och Orvar Löfgren; ”På väg – bilder av kultur och klass” i *Modärna tider : vision och vardag i folkhemmet*. Malmö 1985, sid. 20.

Utrikisk, kollektiv, maskulinitet

Hemmavid finns det ”vanliga” folket – det torde de allra flesta hålla med om. Den miljö man normalt befinner sig i blir förr eller senare den normativa plattform man bedömer resten av världen utifrån. Man *är*, eller man *blir* efter ett tag, insocialiserad⁵¹ – en normativ, och därmed förhoppningsvis accepterad, figur bland andra normativa människor som man delar mycket av sin identitet med.

” *The condition of a man requires that the individual, while he exists and acts as an autonomous being, does so only because he can first identify himself as something greater – as a member of society, group, class, state or nation, of some arrangement to which he may not attach a name, but which he recognizes instinctively as home.*”⁵²

Etniska grupperingar beskrivs i Tintin-albumen ofta som just etniska grupperingar, snarare än kopplade till nationalstater⁵³. De normativa befolkningarna i både de verkliga och i de fiktiva nationalstater Hergé gärna använder sig av har givetvis vissa karaktäristika, men denna består allt som oftast av klädsel och andra artefakter. Detta förstärker förstås de etniska gruppernas diasporiska varande; ”*The idea of a man without a nation seems to impose a strain on the modern imagination.*”⁵⁴ – vilket passar bra med framställningen av kollektiva men inte nationalstatliga grupperingar som skeptiska och osamarbetsvilliga. Exempelvis i *Solens tempel* där indianerna mest blänger surt istället för att svara på Tintins och Haddocks frågor⁵⁵, i *Blå Lotus* där både kineser och japaner framställs som högst arketypiska kollektiv, eller i Tintins tre äventyr i arabvärlden – *Faraos cigarrer*, *Koks i lasten* och *Det svarta guldet* – där såväl araber som svarta är väldigt stereotypa⁵⁶. I sin stereotypiskt diasporiska existens finns det inom grupperingarna ofta tydliga inslag av klass – man kan vara rik arab

⁵¹ Jostein Gripsrud; *Mediekultur, mediesamhälle*. Göteborg 2002, sid. 89ff,

⁵² Roger Scruton; *Sexual desire : a moral philosophy of the erotic*. New York 1986, sid. 156.

⁵³ Hall Stuart; ”The question of cultural identity” i *Modernity and its futures*. Oxford 1992, sid. 291ff.

⁵⁴ Ernest Gellner; *Nations and nationalism*. Ithaca, N.Y, sid 6.

⁵⁵ Georges Remi; *Solens tempel*. Stockholm 1976, sid.18.

⁵⁶ Denis McQuail; *Mass communication theory : an introduction*. London 1987, sid. 29-47.

eller man kan utnyttja sin ställning till de sinas fromma som läkaren i *Solens tempel*. När rutorna tecknades var kanske detta inte något att fundera över, men i ett senare postmodernistiskt samhälle kan det ses som ett primitivt inslag.⁵⁷

Det avvikande i dessa fall – även som respektive gruppering är på hemmaplan – är förstås bristen på den självklara acceptansen av de vita människorna. Tintin, ensam vit man kämpandes för det goda, får alltså ett helt kollektiv mot sig – vilket per automatik gör motståndarna onda. Men det stärker också Tintins individualistiska manlighet:

” [...] *but only if held high enough by props erected in the name of the law, flagpoles reaching to the sky. The strong, sterling, solitary individual can never be anything but a man – for only men stand erect [...]* ”⁵⁸

Till både indianernas och kinesernas försvar får vi senare i albumen veta att de är skrämnda till tystnad, så *egentligen* är de normtrevliga. De svarta är långt fram i tiden som stora barn; begriper mindre, och vad gäller araber och japaner är mer osäkert...

I Tintins olika äventyr dyker män upp, som ska föreställa hemmahörandes i andra kulturer; *föreställa* just för att de är baserade på den normativa sfär är skapad i. Araber, kineser, amerikaner, you name it – alla identifieras de per attribut bestämda av den belgisk-katolsk-västerländska normen. Och eftersom jag sitter här under 2000-talet utan att ha några större problem att avkoda de olika karaktärerna, antar jag att de är ganska generella.

Förutom de synliga attributen; kläder, fysiska kännetecken och andra miljöskapande prylar, är dessa olika karaktärers *beteende* avgörande för kategoriseringen. Hur ser deras maskulinitetsnorm ut, och hur omsätter de denna i praktik? Araber är hetsiga, det vet man ju. Indianer är tystlåtet stolta, och vita nordamerikaner har ett självförtroende som inga andra. Ett intressant faktum är att där karaktärer mer tydligt

⁵⁷ Kenneth Thompson; ”Social pluralism and post-modernity” i *Modernity and its futures*. Oxford 1992, sid. 235ff.

⁵⁸ Klaus Theweleit; *Male fantasies. 2, Male bodies : psychoanalyzing the white terror*. Cambridge 1989, sid. 48.

ges en nationell identitet, handlar det ofta om skurkar; ärkeskurken Roberto Rastapopoulos anses vara grek, hans hejduk Styrman Allan Thompson är britt och Dr. Müller är förstås tysk. Samtidigt verkar alla dessa internationellt; Tintin springer normalt på dem ute i stora världen. Befinner de sig i en ickenationell diasporisk sats?⁵⁹

När det kommer till icke-vita människor, är de fysiska attributen viktiga. Alla vildar har mörkare hud än européer – dessutom; desto mörkare desto dummare. Araberna har spetsiga näsor och de svarta har kolsvart, lackblank hud och tjocka läppar. Linjen mellan definierande fokus på kännetecken och rasism är hårfin – visst, svarta människor har fylligare läppar än vita, så är det, men att de ser ut att ha två skära falukorvar i ansiktet luktar mest rasism. Visserligen låter man hunden Milou säga det, men så sent som under översättningens 1960-tal var det uppenbart ok att uttrycka ”Ska du säga, spetsnäsa!”⁶⁰ om en arab.

Att många av skurkarna ingår i mer eller mindre klan- eller sektliknande ”ligor” kan ses som ett bekräftande av kopplingen mellan dumhet och kollektivism – det vill säga ensam-är-stark. Behovet av en stark ledare att lyda, de enskilda skurkarnas identitet per sin grupp, dumheten som gjort att de tror på att ordningen ska förbli. Men visst, vi tänker Thomas Möller⁶¹ och Ulf Ekman⁶², och funderar på hur orealistiskt konceptet egentligen är?

Många av de exotiska folken grupperas till militäriska styrkor, som man om inte ska bekämpa så åtminstone akta sig för – det hela har en stark doft av pojkars kamp i sandlådan; makt- och styrkekamper med framförallt äran som insats – och där våra hjältar givetvis alltid ansluter sig till den goda sidan och bidrar med sitt västerländska förnuft. Vapenskramlet står utlänningarna själva för, den vinnande taktiken får de hjälp med av Tintin.

Sens moral är att i Tintins värld är mannen inte riktigt en ensamseglare à la den typiske westernhjälten – här håller man sig snarare till ett kollektiv av de sina;

⁵⁹ Chris Barker; *Cultural studies : theory and practice*. London 2003, sid. 200.

⁶⁰ Georges Remi; *Faraos cigarrer*. Malmö 1986, sid. 15.

⁶¹ Svenska Hells Angels tidigare president.

⁶² Livets ords ledare.

vännerna som delar samma värderingar och strävar mot samma goda mål. Det hela påminner i mycket om idrottslaget som konstruktion; teamet, gemenskapen – men också plikten att acceptera de olika tilldelade rollerna, och kanske framförallt skyldigheten att spela efter regelboken. En regelbok som i Tintins värld består av den vita medelklassens rättrådighet, dess kristna moral och den modernistiska människans nästan ousinliga förnuft. Därmed även sagt att bovarnas benägenhet att befinna sig i kollektiva grupperingar, i sig inte är något negativt – det är vilken moralnorm dessa grupperingar håller sig med som utgör det negativa.

*”Artister, författare, revolutionärer, äventyrare, [...] väcker vår nyfikenhet, avundsjuka eller beundran, medan utbölingar, prostituerade, [...] kanske framkallar avståndstagande och rädsla. Pedofiler, brottslingar och psykopater väcker däremot starka känslor av avsky hos de flesta.”*⁶³

Men frågan är om det över huvud taget hade fungerat att vara mer verklighetsnära – vad hade hänt med trovärdigheten i berättandet om arketyperna bytts ut komplexa, intelligenta människor? Den objektiva kollektiviteten – ett viktigt inslag i många berättelser – hade i alla fall gått om intet. Problematiken är föga unik för mediala framställningar – närhelst människor grupperar sig, uppstår per definition minst ett *de andra*; de som inte betalat in medlemsavgiften – och likt tio Guds bud; alltid definierade per negationer. Du skall *inte* dräpa.

Djuren all naturen

Runt maskulinitet kopplar vi gärna termer som mod, (fysisk) styrka och (mental) kraft – egenskaper som också innehas av... Djur. Stora muskulösa handjur med hår inte bara på bröstet, som jagar sina byten och offer med pur muskelstyrka och fasansfulla vrål som går rakt in i benmärgen. Dessa utgör ett större hot mot den mänskliga mannen än lissmande indier, helt enkelt per sin överlägsna muskelvolym och sin primitiva brutalitet.

I Tintin-albumen är det tydligt att desto äldre äventyr, desto mer farliga animalier. Lejon, tigrar och gorillor utgör, till skillnad från verklighetens skygga djurliv, reella

⁶³ Jonas Stier; *Identitet : människans gåtfulla porträtt*. Lund 2003, sid. 99.

hot som måste akta sig för⁶⁴. Den vite mannens motdrag blir då givetvis den analytiska förmågan och civilisationens all frukt; mekaniska vapen, fordon och annat djuren inte har.

Sett ur det här perspektivet ser man att återgivandet av olika etniska folkslag påminner i mycket om djurens värld; framförallt är det *frånvaron* av allt det västerlandets kultur har till förfogande som är detsamma. På samma vis är metoderna att klara sig i dessa ociviliserade miljöer desamma; såväl djur som primitiva människor går att lura eller skrämman med västerländsk list.

Att bemöta ett kulturarv

Vad kommer till den vita västerländska mannen bemötande gentemot beteenden förankrade i andra kulturarv, visar Tintin-albumen även i relativt modern tid upp ett något grovhugget förhållningssätt. Problematiken är två; dels hur den vita västerländska författaren beskriver andra kulturer, dels hur de fiktiva figurerna reagerar när de konfronteras med ur europeiskt perspektiv ickenormativa beteenden – det vill säga hur författaren tycker det är lämpligt att hans karaktärer beter sig.

Ofta är det Kapten Haddock – eller före honom annan närvarande antagonist – som får rollen som representant för en kanske mer outtalad praktik; ”det som alla tänker, men ingen säger”. Den genomhyggelige Tintin kan själv givetvis inte säga något som kan uppfattas fel – det får andra karaktärer med mer anledning till irritation och rädsla för det okända⁶⁵ göra.

”Typiska beteenden” hos olika folkgrupper har ofta ett karaktärsförstärkande fokus. *Tintin i Tibet* från slutet av 50-talet – det vill säga några år efter att Edmund Hillary och Tenzing Norgay lyckades med det maximalt maskulina hjältedådet att bestiga Mount Everest – på svenska 1969 – innehåller flitigt med dyliska kulturkrockar. När våra hjältar exempelvis får ett dödsbud av en ”typisk” kines, beter sig denna givetvis på det överdrivet ödmjuka vis som fördomen kräver.

⁶⁴ Gérard Lippert; *A Tintin et les animaux*. Bryssel 2005.

⁶⁵ Ove Sernhede; ”Fascinationen och rädslan inför det främmande” i *Främlingskapets anatomi*. Stockholm 1996, sid. 89ff.

”Ah! Ni talar om min broders förolyckade adoptivson... Hi hi hi! Tyvärr! Han är död!... Hi hi hi! En flygolycka...”⁶⁶

Detta kulturella yttrande accepterar Haddock irriterat; den buttra minen är talande när han tackar jag till ” [...] *en usel kopp te i mitt ringa hus, Hi hi hi!*” med ett ”*Gärna det, hi hi hi!*”.

Just *Tintin i Tibet* är dock mer komplext än vad det kan verka vid en första genömläsning. Här är Tintins och Kapten Haddocks roller omkastade; den normalt antagonistiska Haddock står här för förnuftet, logiken, medan Tintin per en övertygelse att rädda en vän visserligen är framåtdrivande i dramat, men samtidigt mot allt förnuft och ordentligt uppförande. Det intressanta är att här återfinns vi ett av undantagen från den normativa kopplingen norm och manligt, genomtänkt förnuft – den sanna vänskapen med Chang är alltså helig nog att stå över det förnuft som annars är en så typisk egenskap för vit, västerländsk norm. Likheten med var och varannan Hollywoodsk actionfilm är tydlig; i den normala amerikanska tappningen finns just sann vänskap, trohet mot traditionella familjenormer och lojalitet mot staten som giltiga undantag mot tio guds bud.

Till de kulturarvsberoende beteendemönstren kan man räkna även mer jämställda relationer, möten man-mot-man. När Tintin ska möta japanen ”Mitsuhirato” i *Blå lotus* klär han sig i slips och kommenterar ” [...] *Men hövlig i överkant är han förstås...*”, och i *Tintin i Amerika* får Milou på sig att säga ”*Och så var han litet fjantig...*” när de träffat en älskvärd fabriksdirektör. Alltför artig ska man alltså inte vara, oavsett detta beror på japansk eller försäljarkultur.

Språk

Vilket språk talar Tintin? Spelar det någon roll? Ja, ”*Given that language is the major symbolic system of the human species [...]*”⁶⁷ förklarar Elinor Ochs. Han är som sagt

⁶⁶ Georges Remi; *Tintin i Tibet*. Stockholm 1984, sid. 13.

⁶⁷ Elinor Ochs; ”Indexing gender” i *Sex and gender hierarchies*. Cambridge 1993, sid. 149.

belgare, boendes i Bryssel, så alternativerna är i stort två till antalet; belgisk franska eller marolliska, den flamländska dialekt som talas i Bryssel och som då och då gör sig påmind i Tintin-albumen i form av person- och ortsnamn⁶⁸. Han åker visserligen runt i världen och talar franska med både folk och mumier, men anpassar sig till det lokala tungomålet när det inte fungerar. I *Solens tempel* avslöjar Tintin inför den svenska läsaren att han inte talar svenska:

*”Ni talar kanske inte franska?.. Spanska förstås!... Jaså inte!... Engelska då?... Inte det heller!...”*⁶⁹

Men han avslöjar också att han som den praktisknormativa figuren han är, behärskar en hel uppsättning språk, något som antagligen var ännu vassare året 1968 när albumet översattes än nu på 2000-talet.

Eftersom åtminstone de fransktalande anser franskan vara ett världsspråk, kan detta både betraktas som något symptomatiskt för fransktalande människor i allmänhet, och för en tid innan engelskan slagit genom helt som internationellt gångbar. Att tillhöra en grupp talandes ett världsspråk ger talaren ett hegemoniskt övertag, särskilt i de fall när den andra parten representerar en etnisk gruppering med svagare social status, såsom det ofta är i Tintinalbumen.

Men hur återges de olika språken? Förutom några engelska fraser; egentligen inte alls! På ett ställe i *Koks i lasten* säger Tintin:

*”Han inte vilja dricka vatten! Nu dricka mycket!”*⁷⁰

Detta om Haddock som halkat i plurret. Om denna dåliga svenska ska tolkas som att han talar ett annat språk till den i rutan närvarande estländaren ”Pjotr Szut”, eller om det var bråttom med översättningen är en öppen fråga – men det är intressant att andra språk ofta återges med inkorrekt svenska. Utlänningar lika med dålig svenska.

⁶⁸ Farr 2001.

⁶⁹ Remi 1976: 45.

⁷⁰ Georges Remi; *Koks i lasten*. Stockholm 1976, sid. 37.

I samma album försöker Kapten Haddock förhandla med en grupp svarta pilgrimmer, som börjar med att presenterar sig som svarta negrer.

*”Massa, vi svarta negrer... Instängda lastrum... Vi mycket rädda...”*⁷¹

Även i fortsättningen pratar både de svarta och Haddock något som mest ser ut som barnspråk. ”[...] *Ni vilja hjälpa mig? Jag hjälpa er! Vilja komma till Mekka?*”⁷² låter väldigt mycket ”pratar konstigt”. Men varför en brittisk soldat i *Blå lotus* säger ”*Vi berätta er vara lugna bara!*” är märkligt – försöker han kanske prata franska?

Rent visuellt lägger man märke till att även i pratbubblorna representeras människors både etniska grupptillhörighet och samhällsklass. Desto sämre språk desto längre bort ifrån, och desto grövre språk, desto lägre på den samhällsociala skalan. Nu ska det villigt erkännas att det grova språket är à la 1960- och 1970-talen – och att det inte chockerar särskilt mycket längre.

Rösten

Nu vet vi nu ju inte hur Tintin och hans omgivning låter – men jag kan inte låta bli att ha en uppfattning. Å ena sidan är det svårt att inte komma ihåg 1970- och 80-talens populära kassetband⁷³ med Tomas Bolme görandes en nästan pinsamt mjäll Tintinstämma. Som en 15-åring som nyss landat efter målbrottet ungefär. Å andra sidan får bildspråk, skriven text och dramaturgiska detaljer mig att via inlärd kulturella koder – vill säga fördomar – att koppla ihop vissa karaktäristika med vissa röster...

Medelklassjournalisten Tintin har själv som sagt en mild röst, slät som en välvispad pannkakssmet. En så fin och välartad kille kan givetvis inte ha något harkel i rösten, det skulle ju kunna skrämja bort rädda kattungar och alla andra som ska kunna känna förtroende – och när jag tänker efter; är det inte precis den slags röst Jesus brukar ha i filmatiseringar? En koll genom albumen bekräftar att även visuellt talar Tintin sällan

⁷¹ Remi 1976a: 44.

⁷² Remi 1976a: 47.

⁷³ Förlag Cupol 1972-1989

med annat än tunna och små bokstäver – vilket givetvis symboliserar ett milt tonfall⁷⁴. Bara för att man är en initiativrik äventyrare på de godas sida, behöver man inte SKRIKA ut det man har att säga. Det skulle ju vara självförhärligande skryt, och det sysslar uppfostrade killar inte med.

Kapten Haddock å sin sida, det är ju en riktig karl. På kassetbanden en stenkrossliknande röst i åtskilliga decibel gjord av Åke Lindström. En riktig man som andas med diafragman och sjunger ut vad han tycker. Haddock är ju känslomänniska, eller kanske humörmänniska, eller ska vi helt enkelt säga att han har ett jävla temperament⁷⁵? Hur som helst svär han ofta, hela tiden, åt vad som helst. Ofta består Haddocks pratbubblor enbart av påbörjad svordom, oftast i fetstil, ibland när han är riktigt arg till och med i versaler. Själva svordomarna är de berömda hemmagjorda ”Anfakta och anamma” etc. – lika bra det, dels hade det väl inte varit så passande med så många fula ord inför den unga målgruppen, dels hade bibelns alla demoner och otäckingar inte räckt till... Som Haddock är en enkel människa passar både röst, ljudvolym och ordförråd ypperligt. Enkla människor svär och för oväsen, snarare än konverserar artigt och övertygar med upplyst logik. Och precis som andra enkla människor som inte förstår sitt eget bästa tömmer Haddock i sig whisky och röker nästan oavbrutet allt från det han dyker upp i serien 1941.

Både Dupondtarna och Professor Kalkyl står ofta för slapstickhumorn i Tintin-albumen. Även om Kalkyl, med några gästspelade föregångare, fluktuerar mellan gammal tok och vetenskapligt geni, är hans lomhördhet en alltid fungerande källa till roliga pausekvenser i berättelsen. Dupondtarna, dessa civilklädda poliser, lyckas egentligen inte med över huvud taget något fall under alla år – och står dessutom för mycket av den stumfilmsliknande dratta-på-ändan-humorn. Alla dessa har en gäll, gnisslig röst, gärna med en touch av gnällbältesdialekt – det fänigaste sättet som finns att tala på i Sverige?

⁷⁴ Birgitta Englund Dimitrova; ”De icke-verbala komponenterna i tolkade samtal” i *Att tala utan ord : människans icke-verbala uttrycksformer : föredrag vid symposium i Vitterhetsakademien 25-26 oktober 1989*. Stockholm 1991, sid. 52ff.

⁷⁵ Margaret Mead; *Male and female : a study of the sexes in a changing world*. New York 1975, sid. 132ff.

Att göra man; Mr. Hunk

Begreppet ”hunk” sprider sig när detta skrivs våren 2007 som en präriebrand på tabloidernas mode- och nöjessidor.

En hunk är normalt en ung och snygg, vältränad kille med stor framgång hos tjejer. I amerikanskt original kan man något tolka in ett kvinnligt initiativ – en hunk är där ett manligt bihang till en dominerande, gärna något äldre, kvinna. Oftast en viktig, eller åtminstone känd, kvinna.

”Paris Hilton firade S:t Patricks day med en grön klänning och en ny hunk. Mannen i fråga är Desperate Housewives-stjärnan Josh Henderson.”⁷⁶

Vilket i och för sig inte är särskilt unikt, vi har förr sett mannen som ersättning för rosafluffiga pudlar och paljettiga handväskor. I den försvenskade tappningen har denna parameter försvunnit; här och nu kan en hunk lika gärna vara fristående. ”*En snygging med en massa utstrålning*”⁷⁷ får jag veta av några informanter. Den alltmer mogne Harry Potter-skådespelaren Daniel Radcliffe anges exempelvis vara en hunk, utan att någon kvinna nämns.⁷⁸

En hunk är i sig kanske inte så intressant; han är rimligtvis inte den första utövade manligheten som viftar med stjärtfjädrarna inför kvinnor. Det gjorde män förra året också, och det har de alltid gjort.

Det intressanta med en hunk är själva benämningen, begreppet. När ordet börjar användas uppstår per automatik en definition. En definition av vad det betyder, och vad det inte betyder. Har ett nytt ord ingen betydelse får det snart en. Ord utan betydelse dör snart ut.

⁷⁶ Aftonbladet 2007-03-19 <http://ungtval.lunarstorm.se/main.aspx?article=1025619>

⁷⁷ Flera anonyma informanter 2007-04-25

⁷⁸ Aftonbladet 2007-02-23

<http://www.aftonbladet.se/vss/noje/story/0,2789,1005737,00.html>

Eftersom Herr Hunk som sagt inte är den första som går omkring och kromar sig, skiljer han sig rimligtvis inte så mycket från sina föregångare. Praktiken är något litet annorlunda, funktionen densamma. Något sextigt att dregla efter, för tjejer. I stort sett består skillnaden i några fysiska attribut; 2007 är variant av de fyrkantiga örhängena, årets frisyrier och kanske något mer pumpade muskler bakom fuktig hud än vad som var önskvärt år 2006.

Men, för att en hunk ska kunna uppmärksammas och uppskattas, måste det finnas en medvetenhet om hans existens; han måste finnas med som ett begrepp bland de koder som gäller i en specifik sociokulturell sfär. Definitionen av begreppet hunk, och därmed ordet såväl som fenomenet i sig, är alltså stramt kopplat till en specifik place / space-kombination.⁷⁹ Är det i så fall snarare att det är denna sfär som hamnat i fokus istället för fjolårets – som ju känns sååå 2006 – där inga hunkar fanns, som är det nya? Snarare än fenomenet i sig? Frågan resulterar i en uppsjö andra frågor; vi undrar exempelvis hur många begrepp som kan ändras och läggas till i en sociokulturell sfär, innan att den avknoppas och blir en egen?

Översatt till manlig praktiknorm i allmänhet, inser man snabbt att sfären som rymmer utövandet, praktiken, alldeles just nu, inte torde bli speciellt långlivad. Till skillnad från en hunk, hans föregångare och efterträdare, kommer mannen och den övergripande manligheten benämnas med samma ord – men precis som med hunk & c:o, med hastigt skiftande betydelse. Men strängt taget är ju en hunk ett av många slags utövad manlighet. På samma vis torde olika slags manlighet i Tintin-albumen ha varit relativt kortlivade – något som alltså sentida läsare missar.

Kläder och frisyrier

Att en man utåt demonstrerar sin manlighet, innebär närmast ofrånkomligt bruket och acceptansen av viktiga symboler och dessas kulturella koder. Dessa praktiknormativa symboler har både i verkliga livet och i en medial framställning den viktiga funktionen att berätta för omvärlden vem en människa, karaktär, är. Klädsel, minspel

⁷⁹ Karl-Olov Arnstberg; *Place and space : explorations by "the Swans" research group*. Huddinge 2000.

eller använt språk placerar semiologiskt in figuren bland utövarna av en specifik praktiknormativ sfär⁸⁰.

Särskilt klädsel lägger man märke till i Tintin-albumen, kläder som representerar identitet. Tintin själv är känd som den eviga bäraren av sina bruna golfbyxor, vit skjorta och blå pullover. Riktigt så enkelt är det inte; i de tidigaste albumen är det västerländsk kostymering som gäller fram till dess att denna av tvång måste ersättas med något nytt. Det hela luktar mest maskeradföreställning när Tintin klär sig från topp till tå i hollywoodsk cowboykostym eller i khakiuniform⁸¹ – samtidigt som det händer då och då att Tintin klär sig i den lokala stilen av praktiska skäl. Hur ska man exempelvis förhålla sig till den poncho Tintin bär i *Solens tempel*? Å ena sidan är det ett ganska töntigt plagg – tillsammans med den mössa Tintin styrt ut sig med, ser han allt annat än hård ut. Å andra sidan ger det en känsla av respekterande sympati för den lokala befolkningen – det är faktiskt helt ok att klä sig i indianernas kläder; de är funktionella, uttänkta av mänskliga hjärnor att skydda mot väder och vind. Att det går att vara hård och tuff i poncho hade världen å andra sidan just blivit varse när *Solens tempel* släpptes på svenska 1968, genom Sergio Leones spagettitriologi⁸² där huvudpersonen ”The man with no name” – närmast en maskulinitetens ikon⁸³ – bär poncho⁸⁴. I Tintins fall är det ett sätt att inte sticka ut; diskretion, och en metod att närma sig indianerna⁸⁵ genom att anamma den del av deras habitus som klädseln utgör.

Uniforma utstyrselar är typiska inom de flesta grupperingar. Såväl kriminella som etniska grupper, men även ”vanligt folk” representeras av vad de har på sig – tidigare kan det vara arbetarkepsen eller den mer välkläddes bonjour. Senare åker blåjeansen

⁸⁰ Gripsrud 2002: 137.

⁸¹ Visserligen en vit mans klädsel, men också kolonialt afrikansk sådan. Urinvånarna sveper in sig i djurhudar eller enkla tygskynken: Georges Remi; *Tintin i Kongo*. Stockholm 1978.

⁸² Sergio Leone 1964, 1965, 1966.

⁸³ Douglas Keeseey; *Eastwood*. Köln, London 2006.

⁸⁴ Som dessutom, enligt Clint Eastwood själv i ”The Tonight Show with Jay Leno” 2005-02-08, inte lär ha tvättats under inspelningen av de tre filmerna i öken- / halvökenklimat. Blå säger vi.

⁸⁵ Gareth Stanton; ”Etnografi, antropologi och studiet av samtidskultur – kopplingar och samband” i *Samtidskultur och kommunikation*. Lund 1999, sid. 466.

på – jämför exempelvis de olika versionerna av *Den svarta ön* där karaktären Ivans klädsel byts från chaufförsuniform⁸⁶ till jeans och skinnjacka⁸⁷. Först är jeansen ett plagg för enklare och grövre människor, senare får de även representera ungdom – Tintin själv har fått ett par, visserligen bruna, jeans i *Tintin hos gerillan*.

Militärer har precis som i verkligheten uniform, i Tintins äventyr gärna en SS-liknande, vilket givetvis gör det till något negativt. I Tintinserien generellt är militär aktivitet, det vill säga krig och det vill säga politik, något negativt. I det kontinentala Europa var under i stort sett hela Tintin-seriens tillkomsttid första världskriget, andra världskriget och slutligen det kalla kriget, en högst närvarande realitet i människors tankar. Politik framställs som något förtryckande, något som orsakar människor lidande. När *Tintin i Sovjet* skapades hade förskräckelsen över novemberrevolutionen och bolsjevikernas Sovjetunion inte svalnat många grader, och senare fortsätter krigshoten och -händelserna i det fiktiva Balkan- landet ”Bourdien” och i Sydamerika. Militärens uniforma klädsel symboliserar därför makt, negativt laddad makt – manlig, hegemonisk makt. Makt över allt och alla. Men även där finns undantag; i *Tintin hos gerillan* uttrycker Haddock sin förtjusning över den pryddigt uniformerade Överste Alvarez:

” [...] Översten är ju en charmant person, älskvärd, hövlig, värdig... Ståtlig typ!”⁸⁸

Här kommer jag spontant att tänka på Tamara De Lempickas klassiska porträtt av Storhertigen Gabriel Constantinovitch; det är mycket av mellankrigstidens fascistideal⁸⁹ över den här militären – som fortfarande talar sitt tydliga språk.

Även Tintin själv och Haddock är en del av uniforma klädsel. Framför allt Haddock i sina svarta byxor, blå polotröja och skärmmössa representerar sjömän av högre rang

⁸⁶ Georges Remi; *Samlade verk. 6, Den svarta ön ; Kung Ottokars spira ; Herr Bellum*. Stockholm 1999, sid. 42.

⁸⁷ Remi 1977c: 51.

⁸⁸ Georges Remi; *Tintin hos gerillan*. Stockholm 1976, sid. 15.

⁸⁹ Malin Birch-Jensen; *Manlig fåfänga : en skön historia "för män som inte tar sig själva på för stort allvar"*. Höganäs 1991, sid. 157.

än de grövre klädda grovarbetarna ombord⁹⁰. När så Tintin mönstrar på som radiotelegrafist i *Det svarta guldet* dyker han upp i just en sådan kostymering.

Det är alltså viktigt att klä sig efter vad man är och hör hemma – både geografiskt och klassmässigt. Identiteten som individ bygger i mycket på just klädsel.

” [...] den för män i uniform grundläggande identifikationen med kamraterna och den starka drivkraften att inte skilja sig från mängden genom att falla ur ledet.”⁹¹

förklarar Christopher R. Browning. Men ingen regel utan undantag; i *Tintin och hajsjön* dyker faktiskt en skurk upp i den typiska skepparkostymeringen.

På ett par ställen finns en uttalad negativ inställning till anormativ klädsel; i *Enhörningens hemlighet* sägs det rakt ut:

”Och jag ska plocka av dig fjädrarna, din skrävlande papegoja! ... Just snyggt att spöka ut sig på det där sättet!”⁹²

I *Månen tur och retur 2* undrar Haddock ”Varifrån kommer den snobben?” när han får syn på en moderiktigt klädd ”Överste Jürgen”⁹³. Även om Jürgen mest utstrålar fritidsbetonat 1940-tal med sin höga, smala midja och vertikala accent avslutat i en välpomaderad mittbenefrisyr⁹⁴ – är det symptomatiskt att det är hans klädsel som först kommenteras, inte det faktum att han dyker upp på väldigt fel ställe vid väldigt fel tillfälle. Att såsom man vilja klä sig snyggt, snarare än praktikinformativt ”snyggt”⁹⁵ är en form av skrävel som utlöser något som nästan luktar skandinavisk jantelag. Här är det intressant att lägga märke till att Kapten Haddocks försök att klä sig ”snyggt” är

⁹⁰ Bosse Angelöw, Thom Jonsson; *Introduktion till socialpsykologi*. Lund 2000, sid. 90.

⁹¹ Christopher R. Browning; *Helt vanliga män : reservbataljon 101 och den slutliga lösningen i Polen*. Stockholm 1998, sid. 87.

⁹² Georges Remi; *Enhörningens hemlighet*. Stockholm 1973, sid. 24.

⁹³ Georges Remi; *Månen tur och retur : del 2*. Stockholm 1970, sid. 44.

⁹⁴ Inga Wintzell; *Jeans och jeanskultur : [Blue jeans]*. Stockholm 1985, sid. 38.

⁹⁵ Stuart Hall; ”What is the ’black in black popular culture?’” i *Stuart Hall : critical dialogues in cultural studies*. London 1996, sid. 465ff.

något helt annat⁹⁶; när han blivit och så smått insett att han är slottsherre gör han tappra försök med klassrelaterad kostymering – allt från de tidigare ridbyxorna och monokeln, till 1970-talets kavaj, uppknäppt skjorta och en rätt knuten scarf⁹⁷. Även om Överste Jürgen är överklass – det vet vi från *Kung Ottokars spira* – är Haddocks ganska misslyckade försök att genomgå en klassresa mer av en plikt gentemot det samhällliga skikt han tillhör⁹⁸ – det är väl så talande att hans normala kostymering åker på så fort det bär ut i världen på äventyr.

Dupondtarnas ständiga vilja att maskera sig i etniska kostymer kan väl också sorteras in under intoleransen mot ickediskret klädsel, även om det tar sig ett annat uttryck. Är det enbart slapstik-humor, eller är det en kommentar mot en dåtida – men nu mer bortglömd – västlig benägenhet att tro att hela världen går omkring klädda i folkdräkt? Det faktum att problematiken tas upp i klartext i *Blå lotus*⁹⁹ och att de i *Månen tur och retur : del 1* av misstag fått en ”grekisk kostym” av kostymmakaren tyder på det.

Hederligt arbete

Så värst mycket av monotont vardagsarbete får man över huvud taget inte se i Tintin-albumen. Några vägarbetare svishar förbi som hastigast, en ”praktig mjölkman”¹⁰⁰ finns med i några få rutor, den ständigt närvarande betjänten Nestor finns där dammandes i bakgrunden – men det är frågan om hur vardagligt liv han lever där på slottet? Tidsenliga industriarbetare lyser med sin frånvaro – det närmaste man kommer är i *Tintin i Sovjet*, men där visar sig fabrikslamret vara fejk¹⁰¹, och när några arbetare i *Tintin i Amerika* strejkar¹⁰², visar det sig mer vara USA-parodi. Den nuförtiden så självklara kontorsarbetet befolkas mestadels av en dåtida, allt som oftast kvinnlig, kontorist. Även portvakterna tillhör ofta det täcka könet.

⁹⁶ Billy Ehn, Orvar Löfgren; *Kulturanalys : ett etnologiskt perspektiv*. Stockholm 1982, sid. 72f.

⁹⁷ Oscar Lenius; *A well-dressed Gentleman's pocket guide*. London 1999, sid. 110.

⁹⁸ Anthony Paul Cohen; *The symbolic construction of community*. London 1989.

⁹⁹ Georges Remi; *Blå lotus*. Stockholm 1977, sid. 43, 45f.

¹⁰⁰ Georges Remi; *Det hemliga vapnet*. Stockholm 1970, sid. 11ff.

¹⁰¹ Georges Remi; *Tintin i Sovjet*. Stockholm 1984, sid. 27.

¹⁰² Remi 1976e: 54.

Desto mer får vi bekanta oss med sjöfarten som en hemvist för hederligt arbetande människor av olika rang. I hamnar och ombord på fartyg finns ”vanligt folk”, arbetare – ibland något barska, men som sagt, hederliga och rediga. Över dessa i hierarkin finns sjöbefälen, Haddocks kollegor, “ [...] *sjöfartsnäringens övre skikt på god medelklassnivå.*”¹⁰³ representerandes lockelsen att kunna bli något inom nichen. I övrigt är det köpmännen och hantverkarna som på något vis, liknande befolkningen i den medeltida staden, utgör den stora massan¹⁰⁴; slaktaren i Moulinsarts by, marmormakaren i *Castafiores juveler*, taxichaufförer i olika utföranden.

Våra egna vänner; Tintin, Haddock och Kalkyl, har alla ett yrke – men ett sådant som utövas undantagsvis. Tintin är ju skrivande journalist, Haddock är sjökapten och Kalkyl är någon slags vetenskapsman i allmänhet. Tintin får vi bevittna utöva sitt yrke *en*¹⁰⁵ gång; i *Tintin i Sovjet* som de facto är en reportageresa, och Haddock är sjökapten på ordinarie basis under totalt fyra whiskyångande sidor av *Krabban med guldklorna*. Ska vi gissa att de alla frilansar inom sitt respektive värv?

Titlar och hierarki

Det sätt titlar och hierarkier inom yrkeslivet ter sig i Tintins värld avslöjar en hel del om både den tid respektive äventyr är tecknat i, men också att det inte hänt särskilt mycket på den fronten i det svenska 1960-tal när albumen översätts.

Generellt används titlar på ett sätt som är oss nutidsmedborgare tämligen främmande. Titeln är något viktigt i en människas liv; används någonstans mellan ofta och normalt istället för förnamn, även mellan nära bekanta – ” [...] *it is clear that males are more frequently addressed by their family name (and title) [...]*”¹⁰⁶. Tintin tilltalar normalt

¹⁰³ Tom Söderberg; *Två sekel svensk medelklass från gustaviansk tid till nutid*. Stockholm 1972, sid. 227.

¹⁰⁴ Per-Johan Ödman; *Kontrasternas spel : en svensk mentalitets- och pedagogikhistoria*. Stockholm 1995, sid. 42ff.

¹⁰⁵ De mest lärde inom Tintin-forskningen tvista om pennan och pappret Tintin har i handen på tredje sidan i *Det sönderslagna örat* är yrkesutövning eller vanlig nyfikenhet.

¹⁰⁶ Dale Spender; *Man made language*. London 1980, sid. 26.

Haddock med just yrkestiteln ”Kapten” – hans förnamn ”Archibald” avslöjas för läsarna först i det sista avslutade äventyret *Tintin hos gerillan* – och Kalkyl, som de facto haft förnamnet ”Karl” sedan han först dök upp 1942, tilltalas normalt med titeln ”Professorn”.

Det här får oss att misstänka att titeln – i det här fallet framförallt yrkestiteln – representerar en samhällsocial status, nära förbunden med den nivå i hierarkin ens yrke placerat in en i. Det lägsta man kan ha och fortfarande ha någon ära är ”Herrn” – använt både av tjänstepersonal som har ett behov av att demonstrera sin lägre status, och där hierarkinivån inte är bekant.

Det faktum att viktiga vetenskapsmän i stort alltid betitlas ”Professor” – utan att läsaren någonsin får ens skymta något ställe där professuren innehas – är en omständighet som påverkade åtminstone undertecknad; långt upp i åldern bar jag på uppfattningen att en ”Professor” var en titel man bara hade. Att det innebär ett vardagsarbete som ska utövas på ett fysiskt ställe hade jag ingen uppfattning om.

En liknande omständighet finns runt höga militärer som normalt är antingen Överste eller General – dock med skillnaden att man svårligen kan missa ironin riktad mot maktgalna militärer och en cynisk vapenindustri; i *Det sönderslagna örat* får vi veta att fiktiva bananrepubliken ”Gran Chapo” har 3487 överstar men bara 49 korpraler. Det här luktar ju kritik mot den manliga statushierarkin – och såhär fortsätter det under resten av Tintin-seriens levnad; i *Det hemliga vapnet* och *Tintin hos gerillan* formligen kryllar det av framförallt överstar.

Fördelningen mellan män och kvinnor i olika yrken, och därmed bland titlarna, är väldigt traditionell – inga chaufförskor eller direktorer här inte! Inte heller har översättarna passat på att bryta mönstret språkligt där personer omnämns utan att synas i bild. Men ärligt talat vet vi ju egentligen inte något om detta – är den omnämnda ”direktören” man eller kvinna? Yrken som en gång i tiden över huvud taget inte var aktuella för kvinnor saknar ju ofta kvinnlig benämning, och även omvänt – vilket i vår moderna nutid gett upphov till små fyndigheter som ”Fru Talman” och ”Herr undersköterska” – vilket *kan* ha resulterat i att den moderna läsaren över huvud taget inte funderar på frågan. Men antagligen kan vi vara tämligen

säkra att detta inte är något problem i Tintins värld – här innehas helt enkelt vissa yrken av endera genuset.

Sens moral är att här får vi en brutal bekantskap med en traditionalism, så gammalmodig att den ställd mot vår nutid mest känns abstrakt. När vissa yrken kan benämnas efter det genus innehavaren har, var andra försörjningsmöjligheter över huvud taget inte aktuella för kvinnor den gången yrket, och därmed benämningen, uppstod.

Var är kvinnorna?

Även om det faktum att en genusuppdelad värld reserverat äventyrsgenren åt pojkar, är den överväldigande frånvaron av kvinnor i Tintin-äventyren en svårtolkad märklighet. Den bland manliga fiktiva figurer normalt ständiga kampen om kvinnans gunst lyser här med sin frånvaro.

Men det är inte så att kvinnor förnekas – de finns ofta där, i gatubilden, i publikhav, på bussen. Normalt dock passiva i bakgrunden. Någon gång kommer en kvinna förbi i berättelsen när någon feminin egenskap har betydelse i historiebyggandet, exempelvis Madame Yamilah i *De sju kristallkulorna*,¹⁰⁷ men de är aldrig aktivt deltagande när huvudpersonerna drar ut på äventyr utövandes sin ansvarsmättade kamp mot ont och lett.

Av totalt 23 fullbordade album, ett ofullbordat och ett mer inofficiellt, träffar vi på framträdande och starka kvinnor i blott *två* av äventyren. I albumet *Castafiores juveler* från 1963 – på svenska 1970 – är operadivans Bianca Castafiore till Haddocks förskräckelse rentav huvudperson, och i det sista fullbordade äventyret *Tintin hos gerillan* från 1976 – på svenska samma år – har den flera gånger återanvända figuren General Alcazar fått sig en lindrigt sagt argt kvinna; hustrun Peggy. Hur länge Peggy funnits i Alcazars liv vet vi inte¹⁰⁸, men det är inget snack om att det är hon som härskar över generalens liv – han har såsom kvinna infogat honom i en av

¹⁰⁷ Georges Remi; *De sju kristallkulorna*. Stockholm 1975, sid. 7-9, 12.

¹⁰⁸ Vill säga, tintinologin vet, men det lämnar jag därhän.

albumsvitens ganska sällsynta familjebildningar¹⁰⁹, och hon har utan att egentligen ha någon betydelse eller någon större plats i albumet förvandlat denna evigt skäggstubbiga gerillaledare och statskuppmaakare som hängt med i albumsviten sedan 1937 till en diskande toffelhjärte i rosa förkläde.

Men det är också symptomatiskt att i just dessa två album är våra huvudpersoner förvandlade till mer eller mindre passiva antihjältar. I *Castafiores juveler* utspelas hela historien hemmavid i Moulinsart – i ett 62 sidor långt kaos! Hergé utvecklar här mängden vardagliga irritationsmoment till nya höjder – där Castafiore med sina divalater utgör både anledningen till och det absolut mesta utövändet av berättelsen, och en lindrigt sagt irriterad Haddock sitter i rullstol och kan inte så mycket annat än att bese eländet. I *Tintin hos gerillan* är huvudpersonerna visserligen ute i stora världen igen, men anledningen därtill är en, relativt tidigare album, vag och något motvillig uppgift att rädda sina vänner. På ett handlingsplan skjutsas de mestadels runt på andras initiativ; i detta album har den självsäkra vita västerländska mannen stannat hemma, det är betydligt mer ta seden dit man kommer än något tidigare äventyr.

Är detta typiskt för tidsandan, eller är det ett utfall av en trött författare som håller på att ledsna på den värld han skapat? Något kan man dra paralleller till antihjältens närvaro i övriga sammanhang här framåt 1970-talet. Världen har sedan kanske dryga tio, femton år tillbaka insett att den framtid de fått ära av tidigare generationer förutom välstånd även inneburit kallt krig, oljekriser och en blommande terrorism¹¹⁰ – ”En hel generation ser sig omkring och upptäcker att man lever i en politisk värld; och kastar sig in i den, med våldsamt hunger, iver, revoltvilja... och förlorar sin politiska oskuld.”¹¹¹ Det är ett faktum att här någonstans börjar den klassiskt hårda hjältens monopol luckras upp; att rädda prinsessor, nationalstater och urgamla dygder känns som väldigt små problem i en existens där hotet om utplåning av allt levande – det vill säga atombombens vardagliga närvaro i människors tankar – överskuggar allt

¹⁰⁹ Peggy Morton; *The family under capitalism*, Leviathan, Maj 1970.

¹¹⁰ Godhe 2003.

¹¹¹ Anneli Jordahl; ”trevlighetsfascismen släckte nyfikenheten” i *Vi som inte var med : en orättvis betraktelse över sextiotalet*. Stockholm 1999, sid. 15.

annat. Och vad ska då mannen ha sina mytiska¹¹² muskler till nu när problemen måste lösas med tankekraft?

Är det därför kvinnor till sist tillåts ta plats i denna maskulina och manliga diskurs, för att männen gjort fel och därför nu är modfällda? För att kvinnorörelsen därtill ruckat på en patriarkal världsbild? För att författaren Hergé helt enkelt blivit äldre och håller på för fullt att ta igen det han missat genom att i flera decennier ägna sig åt Tintin dag ut och dag in?

Familjen som enhet

Den i det vita medelklassamhället så självklara tvåsamheten¹¹³ är något sällsynt i Tintin-albumen. Att det lilla tvåsamhet som trots allt dyker upp då och då mer eller mindre perifert är heteronormativ behöver jag inte ens nämna, men generellt är familjen inte någon aktivare genusplattform¹¹⁴ i den här världen.

Små grupperingar av socialt kapital¹¹⁵, misstänkt lika familjefunktionen förekommer då och då – ensamheten är inget åtråvärt¹¹⁶ – men just konfigurationen mamma-pappa-barn är ganska sällsynt. Kan Tintin, Haddock i sällskap av Kalkyl och Nestor på slottet betraktas som ett enkönat kollektiv? Kan Castafiore och påkläderksan Irma och repetitören Wagner ses som en familj? Den ohängde Serafim Svensson är i alla fall flockledare för en familj med fru, barn och mor- eller farmor, Överste Sponz nämner sin hustru på ett ställe¹¹⁷ och i *Castafiores juveler* har den förtretlige marmormakarens hustru till och med en viss aktiv roll. Kapten Haddock är den enda av huvudkaraktärerna som har familj i form av förfäder; i *Krabban med guldklorna* brister han i gråt när hans gamla mamma kommer på tal, och i *Enhörningens*

¹¹² William G. Doty; *Myths of masculinity*. New York 1993, sid. 23ff.

¹¹³ Jonas Frykman, Orvar Löfberg; *Den kultiverade människan*. Malmö 2003, sid. 76ff.

¹¹⁴ Lois McNay; "Agency and experience : gender as a lived relation" i *Feminism after Bourdieu*. Oxford 2004, sid. 175ff.

¹¹⁵ Gripsrud 2002: 99.

¹¹⁶ Georg Simmel; *Hur är samhället möjligt? och andra essäer*. Göteborg 1981, sid. 146f.

¹¹⁷ Remi 1970a: 55.

hemlighet är förfadern från 1600-talet Riddararen av Haddoque huvudperson på flera uppslag.

Att barn förekommer är inte någon garanti för att det finns två föräldrar representerade; busungen Abdallah har sin far Emiren av Khemed, men trots relativt flitigt återkommande i serien hör vi aldrig talas om någon mor. Om detta ska tolkas som ett utfall av patriarkalt ärvd makt mansgenerationer emellan, eller om det faktiskt skulle kunna tolkas som en emotionell förälder-barn-relation är en öppen fråga. Emiren ger i alla fall gång efter annan kärleksfulla uttryck att han är fäst vid och stolt över sin son; fylld med inspiration från skafferiet överöser han sin avkomma med lovord som ”*Mitt lilla sockergryn!*”, ”*Min lilla honungskaka!*”, ”*Min lilla gräddbakelse!*”, ”*Min lilla marsipanros!*”.

Vad gäller andra etniskt ickevästerländska grupperingar är den heteronormativa familjen inte bara sällsynt; den existerar knappt alls. Zigenarna i *Castafiores juveler* lever, suspekta som de är, i en kollektiv vuxen-barn-konstellation. De nordamerikanska indianerna avslöjar i en scen att släktskap, broderskap snarast, är något viktigt¹¹⁸ men hur de lever får vi inte veta – medan de sydamerikanska indianernas kvinnor ser ut att laga mat kollektivt. För att återkomma till Abdallah, luktar det tydligt hushåll när han med allt tjänstefolket slagit läger på drabantsalens golv i slottet¹¹⁹, komplett med lägereld och vattenpipa.

Eftersom man kan sluta sig till att heterotvåsamheten varit normativ under hela seriesvitens tillkomsttid är frågan; är detta ett resultat av författarens inställning – han hann med några stormiga äktenskap – eller är det översättningens frigjorda 1960-tal som lyser genom?

Att kärleken närmast lyser fullständigt med sin frånvaro är kanske ingen överraskning, och när den skymtar fram är det inte per den konventionella familjen; Castafiore har uppenbart ett tycke för den motvillige Haddock, Kalkyl har ett tycke för Castafiore, och han blir också i slutet av 1970-talet tydligt betuttad i Alcazars

¹¹⁸ Remi 1976e: 22, 23.

¹¹⁹ Georges Remi; *Det svarta guld*. Stockholm 1971.

hustru Peggy. När våra hjältar först möter henne inleder hon stenhårt med en högljudd utskällning – men Kalkyl har redan fallit för henne:

” [...] *Er välkomsthälsning gick oss direkt till hjärtat. Tillåt att jag på mina kamraters vägnar får uttrycka min stora vördnad...* [Ny ruta; kyss på handen]
[Ny ruta] *En kvinna som delar gerillans kärva och farofyllda liv är värd vår allra djupaste beundran och... kärlek!* [Ny ruta] *Señora, tro på min uppriktighet!* [Ny ruta, nu om henne] *En sån betagande kvinna... Vilken finess... Vilken mjuk kvinnlighet... Och han, stackarn...* ”¹²⁰

En synbart nedslagen Alcazar säger ”*Hon kan förefalla litet häftig... Men hon är mycket högsinnad till sin natur...*”, varpå en tydligt medlidande Haddock replierar ”*Det ser man omedelbart, herr general.*”

Eftersom Peggy är något av sinnebilden för en ragata – inspirerad av en kvinnlig KKK-medlem Remi sett på TV¹²¹ – är här frågan om denna seriens längsta hyllning till en kvinna ska tolkas som ett av Kalkyls floskler?

Så kan det vara, men detta kan också tolkas som en närvaro av ett gentlemannaideal – att som man vara artig, på gränsen till flirtig, till damernas mentala fromma är ju att betrakta som gott beteende. ” [...] *man ska alltid vara hövlig, i synnerhet mot damer*” deklarerar Haddock¹²² och får på så vis fram ett förhållningssätt. Den slags umgänge med kvinnor finns representerat på flera ställen; den SS-liknande, och därför per automatik otäcke, Sponz är ju högst gentil mot Castafiore när han besöker hennes loge på operan¹²³. Och att den stilige Herrn som väntar vid flygbussens hållplats i *Det hemliga vapnet*¹²⁴ ska på dejt torde vara utom all tvivel¹²⁵ – alla de fysiska attributen är på plats inför denna uppvisning; den moderiktiga 50-talskostymen med matchande hatt på blankpomaderad frisyra, paraply och cigarett i munstycke och som kronan på verket en vacker bukett blommor till den lyckligt utvalda. Lyllos henne säger jag

¹²⁰ Remi 1976d: 41.

¹²¹ Farr 2001: 190.

¹²² Remi 1970a: 3.

¹²³ Ibid: 54f.

¹²⁴ Ibid: 44f.

¹²⁵ Enligt ett flertal anonyma informanter 2007-05-07.

bara! Detta gentlemannaskap rimmar väl med det ädla mansideal som växt fram främst i det koloniala Storbritannien.

” He was brave and straightforward and honourable, loyal to his monarch, country and friends, unfailingly true to his world, ready to take issue with anyone he saw ill-treating a woman, child or animal.”¹²⁶

En man ska alltså vara ädel och förvara de svaga; barn, kvinnor och djur! Förstått; försöker man vara jämställd med kvinnan är man mindre ädel, och därmed en sämre man. Men det kräver sitt självförtroende; *” [...] ingen är mer arrogant, aggressiv eller föraktfull [...] än en man som är osäker på sin manlighet.”¹²⁷*

Framåt 1980-talet, i det ofullbordade albumet *Tintin och alfabetkonsten : Hergés ofullbordade* skymtar kärleken litet chockerande fram på ett par ställen; Tintin själv tycks närma sig ett platoniskt förhållande till gallerivärdinnan ”Martine van der Art” – vilket är över huvud taget första gången han har så mycket kontakt med en kvinna, jämnårig dessutom. Och hunden Milou gör ett tappert försök att närma sig Bianca Castafiores överklasspudel – men blir brutalt avvisad. För alla som under femtio års tid funderat över Milous kön – namnet är feminint – kan detta om man utgår från att kärleken är heterosexuell, tas som ett bevis att Milou är en hanhund.

Arketyper

Tintin-sviten är en pur uppvisning av en lång rad av arketyppiska män. När den unga läsaren tar del av äventyren har han en uppsättning av olika slags män att välja mellan att bli när han blir stor. Thats it. Även om utbudet av manlighetstyper att välja mellan i sig är relativt stort, så är det långt från obegränsat. Dels saknas de typer som inte kommit att få någon relevans i de olika historierna – de slags män som inte har en plats i äventyrs- och pojkggenren har helt enkelt inte dykt upp på mötet. Dels är de arketyper vi träffar på ett resultat av den just för de svenska albumen unika

¹²⁶ Mark Girouard; *The return to Camelot : chivalry and the English gentleman*. New Haven 1981, sid. 260.

¹²⁷ Simone de Beauvoir; *Det andra könet*. Stockholm 2002, sid. 34.

tillblivelseprocessen¹²⁸ – det vill säga kombinationen mellan place, space och tiden för översättningen. De tidigaste och de senaste albumen – som alla alltså kom på svenska på 1970-talet, utökar dock antalet karaktärer.

Risken att en arketyp, exempelvis ”förvirrad professor”, på 1940-talet uppfattas så pass annorlunda på 1990-talet att dess betydelse i berättelsen helt förändrats, kanske gått om intet.

Vetenskapen

Under stor del av den tid som äventyren skapades under var vetenskapen, framförallt den tekniska, framtidens melodi. Vetenskapsmannen, allra helst ingenjören i sin vita rock, var en samhällelig hjälte; han som skulle skapa en ännu bättre värld.

” [...] och det var dessa föreställningar som till stor del kom att bära upp den generella teknik- och utvecklingsoptimism som var utmärkande för det politiska klimatet och samhällsdebatten i Sverige under i synnerhet andra hälften av 1950-talet.”¹²⁹

Här är det intressant att notera den i Tintin-äventyrens ibland försummande, ibland nästan förlöjligande, bild av vetenskapsmannen som arketyp. Antagligen har detta att göra med en förändrad syn på vetenskapsmannen över tid – vi kan se att något händer från de tidigare albumen till de senare albumen, och vi kan ana att något hänt under översättningen till svenska på 1960-talet. ”I förhållande till de gamla kontrollinstitutionerna – kyrkan, domstolarna, lokalsamhällets patriarkaliska struktur – erbjöd vetenskapen en ny typ av auktoritet.” förklarar Karin Johannisson¹³⁰. Men samtidigt är vetenskapsmannen en ickemuskulös figur – som står sig slätt där fysisk styrka är norm¹³¹ och därför kan drivas med.

¹²⁸ Inte mer unik än andra översättningar, men fortfarande unik.

¹²⁹ Jonas Anshelm; *Mellan frälsning och domedag : om kärnkraftens politiska idéhistoria i Sverige 1945-1999*. Eslöv 2000, sid. 30.

¹³⁰ Karin Johannisson; *Medicinens öga : sjukdom, medicin och samhälle - historiska erfarenheter*. Stockholm 1990, sid. 137.

¹³¹ John Beynon; *Masculinities and culture*. Buckingham 2002, sid. 84.

Tydligt är att det ofta beror på vetenskaplig disciplin – vilken disciplin som varit på modet; ”...den svenske vetenskapsmannen Otto Söderskiöld, författare till märkliga arbeten om solens protuberanser”¹³² heter det exempelvis.

Den åldrande forskaren eller museiintendenten med sina stora skägg och gammalmodiga stjärkragar finns runtom i samhället, men allt som oftast utanför offentligheten. De sitter på sina kontor bland en massa böcker, eller i sina laboratorier räknandes på något obegripligt. Att de forskar verkar mest vara något de gör för sin egen, ibland vetenskapskollektivets, skull.

En närbesläktad figur är vetenskapsmannen som fått för mycket av lärdomen och blivit helt förvirrad, ibland helt galen. Risker att bli ”överläst” presenteras alltså som en realitet. Man ska något akta sig för kunskapen – kanske inte huvudsakligen på grund av risken att bli sinnessjuk, utan snarare för att undgå det grymma ödet att inte vara som alla andra. När Professor Kalkyl först dyker upp i *Enhörningens hemlighet* tillhör han helt klart den här gruppen – en clownfigur som konstruerar oftast ickefungerande, mekaniska prylar. Någon gång kan denna arketyper dyka upp som en relativt farlig typ som man ska akta sig för. När vi träffar på honom i *Den mystiska stjärnan* – då i formen av illavarslande profet – får vi serverat dennes bakgrund som astronom som det slagit runt för.

Den seriösa vetenskapsmannen träffar vi ofta på som forskare i den privata sektorn, som arkeolog och som rymdforskare. Vad dessa vetenskapsmän sysslar med beror givetvis på tiden för äventyret; i *De sju kristallkulorna* från 1940-talets första hälft hittar vi exempelvis på kemister och arkeologer, några år in på 1950-talet träffar vi på rymdfartsteknikern Herr Baxter i *Månen tur och retur : del 1*. Här handlar det som män i sin krafts dagar, det vill säga mellan 40 och 50 år gamla – något äldre i tidigare äventyr – med skarp blick, markerad haka och pipan i mun.

I det krigsstressade Europa, men även så sent som under 1960-talet, finns alltid risken att vetenskapen ställer sig på det ondans sida – ofta lockad av utlovade resurser fjärran bortom vad de har att röra sig med annars. I *Plan 714 till Sidney* från slutet av 1960-

¹³² Georges Remi; *Den mystiska stjärnan*. Stockholm 1977, sid.14.

talet träffar vi på Dr. Krollspell – ” [...] överläkaren på sinnessjukhuset i New Delhi [...] ”¹³³ visar det sig – som just fallit för frestelsen att göra ont för pengar. Man kan med andra ord inte riktigt lita på en vetenskapsman; kanske håller han på med något fuffens bakom stängda dörrar?

Byfånar och excentriker

Att falla utanför de normativa beteendemönstren kan innebära att man är en tok, en byfåne – men såväl inom mansvärlden som utanför även en anormativ abjektsfigur¹³⁴ som finns inom acceptansens gränser, och som har den nödvändiga funktionen att visa hur man *inte* ska vara.

*”Ibland känns det farligt att göra ett originellt val när det inte verkar finnas något val alls.”*¹³⁵

Avvikaren har med andra ord en, om än något märklig så, viktig roll att fylla inom de flesta kollektiv¹³⁶. I den tintinska världen förekommer avvikande män tätt; man kan vara yr och förvirrad som vetenskapsmännen ofta är, man kan ha temperament som Haddock eller sakna social kompetens som den gåpåige försäkringsagenten ”Serafim Svensson”. Alla exempel på anormativa men acceptabla beteenden inom just den manliga sfär våra hjältar befinner sig i. Men man kan också befinna sig i utkanten, eller rentav utanför, antingen lagen eller den normvita mannens praktiknorm. Skurkar, representanter för elakartade regimer och utlänningar i allmänhet presenteras ofta som kollektiva avvikare av det negativa slaget. Hade det funnits fler kvinnor på plats hade Castafiore antagligen varit avvikande, men som hon är en av få över huvud taget, får hennes fasoner istället representera kvinnor i allmänhet – som alltså blir en kategori avvikare i förhållande till normmännen¹³⁷.

¹³³ Georges Remi; *Plan 714 till Sidney*. Stockholm 1972, sid. 62.

¹³⁴ Butler 2005.

¹³⁵ Seth Godin; *Stick ut! : sluta vara perfekt - våga vara enastående*. Stockholm 2005, sid. 24.

¹³⁶ Simmel 1981: 139ff.

¹³⁷ Luce Irigaray; ”Any theory of the ’subject’ has always been appropriated by the ’masculine’ ” i *The feminism and visual culture reader*. London 2003, sid. 119ff.

När miljardären Laszlo Carreidas i *Plan 714 till Sidney* deklarerar att ”*jag ska inte ta i hand, det är antihygieniskt*”¹³⁸ är han något annat. Att ta i hand är så självklart bland normalt folk, att det är en ren förolämpning att inte utföra ritualen. Att Carreidas fuskar i ”sänka fartyg”, kallar sina anställda idioter och bromsar upp hela sällskapet med sitt evinnerliga tjat om sin hatt, bekräftar att han är en negativ uppenbarelse – en excentriker. Han faller alltså inte bara utanför normativt beteende, utan har – rimligtvis på grund av alla sina pengar – kostat på sig att skapa sig en egen praktisknorm. Jämfört med andra jobbiga figurer, exempelvis Professor Kalkyl, anser sig Carreidas stå över de andra, han tycker sig ha rätt att vara en heterodoxa¹³⁹. Sensmoralen är givetvis att oavsett rikedom eller annat, bör man åtminstone vara uppfostrat artig.

Religiositeten

I sitt farande kort och tvärs över jordklotet springer Tintin och resällskap ofrånkomligt på olika religioner – och därmed olika slags utövad religiositet. Ofta beskrivs olika religioner och dessas utövande med en hyfsad respekt – kanske undantaget i de tidigare äventyren från 1930-talet där framförallt det praktiska utövandet av afrikanska och sydamerikanska religioner, vid sidan av morallära etcetera som vi normalt inte alls får möta, beskrivs som primitivt enkel och brutaliserad.

Tintins värld är en allmänt sekulariserad sfär; trots den belgiska katolicismen tyder mycket litet om alls något i albumen på en vardaglig närvaro av religionen, något som säkert passade bra i Sverige under sent 1960-tal och framåt. Ute i världen däremot, där finns och utövas religion av olika slag. Framåt 1940-talet och framåt när vi får möta religiositet i olika former, bemöts denna med en viss ödmjukhet; araberna *har rätt att* slänga ut Dupondtarna när de traskar in i moskén med skorna på, den hemliga klanen av soldyrkande Inkaindianer beskrivs trots människooffer och annat otyg som sofistikerade människor, och de tibetanska munkarnas helighet går inte att ta miste på

¹³⁸ Remi 1972: 4.

¹³⁹ Gripsrud 2002: 96.

– här i denna Ghandi-och fredsdyrkande tid¹⁴⁰ återfinns till och med självklart beskrivna övernaturliga inslag¹⁴¹. En ofta debatterad omständighet är solförmörkelsen i *Solens tempel* – där Hergé åtminstone i den tidigare diskussionen har anklagats för en enkel och kolonialistisk syn, men som i alla fall delvis snarare beror på faktafel. Dels sker solförmörkelsen från fel håll i följetångsversionen – händelsen utspelas ju under ekvatorn – vilket rättades till i albumutgåvan och alltså inte setts av svenska läsare, men dels och framförallt det faktum att dessa soldyrkare trots tusentals år av astronomiska studier inte alls har koll på att en solförmörkelse är på gång.

Att läsa Tintins eskapader i arabvärlden såhär på 2000-talet ger en något ovan bild av just araber. De är väldigt religiösa av sig, ägnar lika mycket tid åt att be som en katt tvättar sig – men de... De är såhär åtskilliga decennier innan ”nine eleven” inte drabbade av vår nutids islamofobi; araberna är inte terrorister! Utövad islam är här en visserligen ständigt närvarande, men fredlig religion med ett sofistikerat ramverkt av omkringliggande kultur¹⁴². Visserligen pågår krig och även sådant som kan karaktäriseras som terrorism konstant i den här delen av världen – men det har ingen koppling till religionen! De oegentligheter som förekommer har mer koppling till maktmissbruk eller kriminalitet – i *Det svarta guld* är det rentav en agent för en påtryckande stormakt¹⁴³ som spränger pipelines.

Acceptansen av vår tids mest hatade religion är alltså stor – även om man kan ana ett visst uttryck att själva religiositeten inte är modern. Ändock finns på ett par ställen uttryck för att det är kristenheten som är normativ. Det är den hetsige Kapten Haddock som får ta på sig den antagonistiska rollen när han säger exempelvis ”*Tala som kristet folk så man begriper vad ni vill, krabbsaltare!*”¹⁴⁴ eller ”...*vid alla mörkrens makter! När ska man tillverka bilar för kristet folk!*”¹⁴⁵ eller ”*Anfäkta och*

¹⁴⁰ Svante Nordin; *Nittonhundratalet : en biografi : makter, människor och idéer under ett århundrade*. Stockholm 2005, sid. 214ff.

¹⁴¹ Remi 1984b: 44, 50.

¹⁴² Durre S. Ahmed; ”Gender and Islamic spirituality: a psychological view of ’low fundamentalism’” i *Islamic masculinities*. London 2006, sid. 11ff.

¹⁴³ ”Dr. Müller” jobbar för ett icke namngivet men dåligt kamouflerat Tyskland – helt rätt såhär strax efter andra världskriget.

¹⁴⁴ Remi 1976a: 26.

¹⁴⁵ Georges Remi; *Månen tur och retur : del 1*. Stockholm 1976, sid. 7.

anamma! Kan ni inte köra som kristna människor?”¹⁴⁶ – och berättar därmed att det är inom kristenheten som önskvärt beteende finns. Kan man i så fall koppla ihop Dr. Müllers (misslyckade) självmordsförsök med religion¹⁴⁷?

”Emirens folk! ... Jag blir utlämnad till de grymmaste straff... Stekt över sakta eld... Nej, aldrig!... Aldrig i livet!”

Att det är ett icke praktikinformativt beteende får vi strax veta; ett par rutor senare skriker Tintin med fasa i ansiktet *”Vad tänker ni göra, galning?”*.¹⁴⁸ Är detta på grund av de grymma muslimerna, eller är det Dr. Müllers otänkbara nederlag som är orsaken?

Kopplingen, eller snarare likheterna, mellan religiositet och de övernaturliga parametrar som är ett återkommande inslag i albumsviten från och med slutet av 1940-talet i är ganska – om inte fullständigt – tydlig. Redan på 30-talet får vi bekanta oss med en form av hypnos där mottagaren praktiskt taget kan fjärrstyras¹⁴⁹, och vi får möta gorillan Ranko¹⁵⁰ – som skrämmer skiten ur folk men som givetvis visar sig vara snäll innerst inne. Dessa exempel luktar mer den samtida filmvärlden – vem under mitten av 1930-talet förknippade inte stora läskiga gorillor med King Kong? Men senare får läsaren bekanta sig med telepati på distans, den tibetanska snömannen och UFO:s – alla seriöst beskrivna, med en avgörande roll i respektive historia.

Sens moral är givetvis att religion ägnar sig moderna människor inte åt. Enklare, primitivare, människor som inte kommit till västerlandets insiktsnivå, de tillber osynliga gudomar. Tron på övernaturligheter är däremot ok, helt i fas med UFO-hysterin som startade som konspirationsteorier mot den militära forskningen före, under och efter andra världskriget. Här finns en uppenbar koppling till den tekniska framtidstron.

¹⁴⁶ Remi 1970a: 37.

¹⁴⁷ Emile Durkheim; *Själv mordet*. Lund 1983, sid. 95ff.

¹⁴⁸ Remi 1971a: 59.

¹⁴⁹ Remi 1986.

¹⁵⁰ Remi 1977c.

Alkoholen

Är det tufft att dricka sprit? Eller åtminstone manligt? Alkoholmotståndaren Bertrand Boulin har räknat ut att i Tintin-albumen innehåller 7% av rutorna alkoholdrickande i någon form – och tycker därför att serien förhållandevis spritmissbruk¹⁵¹. Gör den det?

Oavsett hur man ser på den saken, kan vi konstatera att Tintin själv dricker sig berusad vid ett par enstaka tillfällen; i det tidiga äventyret *Det sönderslagna örat* super han till ordentligt, inte olikt ett typiskt drickandet för den unga man han i detta tidiga stadium tydligt är. Senare deklarerar han vid flera tillfällen att han aldrig rör alkohol, utom vid nödtillfällen; pluntan med rom finns ofta med på strapatserna runt om i världen – och kommer till nytta om inte annat för att få igång en uppgiven eller kollapsad Haddock.

Den evigt whiskydrickande Kapten Haddock är när han gör entré 1941¹⁵² svårt alkoholiserad – en tragisk figur som flera gånger håller på att kosta både sitt eget och Tintins liv, gör sig skyldig till förargelseväckande beteende och hamnar i fyllecell. Whiskydrickandet fortsätter genom alla äventyren – dock utan den svåra tragik som spriten först innebär. Även fortsättningsvis uppstår episoder där whiskyn är inblandad, men det är nu mer uppenbart att Haddock *egentligen* är sympatisk, *fastän* han dricker – han mer blir något av rolig fullgubbe när han dricker, som både nyktrar till på nolltid och ångrar sig efter att han ställt till det. Alkoholismen har alltså tagit steget till att bli en den manliga, romantiserade sjukdom den ofta framställs som i populärkulturella och mediala sammanhang¹⁵³ – vilket i och för sig inte hindrar en rejäl utskällning från Tintin.

Senare blir whiskyn mer något av ett signum för ett klassuniformt liv därhemma på slottet; ett smuttande på det fiktiva favoritmärket Loch Lomond i snygga kristallglas är något helt annat än den tidigare halsande alkisen. Litet märkligt är Haddocks

¹⁵¹ Bertrand Boulin; *Tintin et l'alcool*. Bruxelles-Paris 1995.

¹⁵² Georges Remi; *Krabban med guldklorna*. Stockholm 1970, sid. 14.

¹⁵³ Stina Backman; *Den sjuke mannen : populärkulturella gestaltningar av manlig ohälsa*. Stockholm 2005.

fortsatta försök att erbjuda Tintin ett glas; han försöker få nykteristen att närma sig praktikknivån, nu när alkoholen inte är det uppenbara giftet det tidigare varit.

I det sista fullbordade albumet *Tintin hos gerillan*¹⁵⁴ monteras många av den här världens plattformar, som hängt med så länge ned; per ett av Professor Kalkyl framtaget piller tål Haddock plötsligt inte alkohol i någon form, och när vi senare i albumet träffar på både regnskogsindianer och (goda) gerillasoldater, fullständigt alkoholiserade – som en del av den onda motståndarens krigsföring – och fullständigt oförmögna till någon som helst värdighet, blir det tydligt vilken massiv olycka spriten innebär.

Den andra frekvent spritdrickande kärntruppskaraktären i Tintins värld är hunden Milou – som glatt slickar i sig från läckande flaskor etc. och blir ”snurrig”. En berusad hund har ingen egentlig betydelse i berättelserna, utan utgör mer slapstickdoftande avbrott i historierna. Men det förstås, Tintin får ytterligare tillfällen att deklarerat sitt ogillande av spritkonsumtion.

Sammanfattning och konklusioner

Nå, hur blev det, finns den traditionella maskuliniteten och manligheten i det skrymsle av samhället Tintins äventyr utgör? Svar, ja. Definitivt.

Tintin själv är en präktig mes, som i och för sig inte bangar för någonting. I sin scoutlika¹⁵⁵ felfrihet är han godheten personifierad. Den *uppfostrade* godheten, för här kan man nog ana författarens målgruppsambivalens; tecknande serier var länge – under hela Tintin-svepets tillkomsttid – mindre seriös kultur avsedd för barn och ungdom. Barn och ungdom ska uppfostras. Uppfostras att bli goda samhällsmedborgare, och det blir man genom att anamma de rätta normerna och utöva den rätta praktiken – uppfostrarnas norm och praktik.

¹⁵⁴ Remi 1976d.

¹⁵⁵ Tintins omedelbara föregångare och förebild ”Totor” är de facto scoutledare. Se vidare: Georges Remi; *Samlade verk. 1, Totors äventyr ; Tintin i Sovjet*. Stockholm 1999, sid. 4-33.

För att hitta män med andra karaktärsdrag får man söka bland de andra figurerna. Och se! – vi hittar ett bredd utbud av maskulinitet och manlighet. Föredömliga män, avskräckande exempel, konstiga men acceptabla och ibland rent obegripliga. Man är ju som läsare automatiskt medlem i ”de godas” kollektiv; genom berättelsernas struktur tvingas man alltid heja på den rätta sidan. I och för sig inget unikt för Tintin-serien; så fungerar stort sett all berättelse- och förmedlarkonst. Man hejar på de goda, och man önskar de ondas nederlag – och man får alltid rätt. På så vis lär läsaren sig tycka om vissa karaktärsdrag, och på så vis reproduceras vissa åsikter genom generationerna. Uppfostran eller reproduktion?

På liknande vis lär man sig vara man; det är bara att titta efter vad man har i skrevet, koppla ihop detta med (kommande) skäggväxt och röstläge, och snart förstår man att man är samma slags som i stort sett alla figurer i Tintins äventyr. Man är *man*. Kvinnor är något annat, kvinnor är konstiga, jobbiga. Man ska vara artig och hövlig mot kvinnor, men ungefär där tar umgänget med det täcka könet stopp. Kvinnor gör sig bäst i hemmet eller med skrivmaskin på kontor. Gränsfall som krånglar till identifikationen finns inte, inte bortom någon enstaka sjöman med ring i örat eller någon sjuttiotalskvinna i byxor.

Frågan är givetvis i vilken grad detta är Hergés åsikter, i vilken grad han bara placerade in sina äventyr i en samtidsrealistisk miljö, och förstås i vilken grad detta med berätt mod uppskattades av svenskarna som gav ut Tintin-albumen under de omvälvande 1960- och 70-talen?

Sens moral är att mycket av den fortfarande förhärskande praktikkonceptiva idealbilden av en ”man” överensstämmer med den bild som presenteras i Tintin-albumen, särskilt i de från 1940- och 50-talen – ”man” i formen av ordenlig gentleman med sunda normer. Andra slags män finns visserligen representerad, men är mer tveksamma, ytterligare andra slags män är över huvud taget inte omnämnda.

Tintin-äventyren i kronologisk ordning

Nr	Svensk titel	Första publicering ¹⁵⁶	Som album i färg ¹⁵⁷	Översatt till svenska
1	Tintin i Sovjet	1929	- ¹⁵⁸	1975
2	Tintin i Kongo	1930	1946	1978
3	Tintin i Amerika	1931	1945	1975
4	Faraos cigarrer	1932	1955	1970
5	Blå lotus	1934	1955	1977
6	Det sönderslagna örat	1935	1943	1971
7	Den svarta ön	1938	1943, 1965 ¹⁵⁹	1968
8	Kung Ottokars spira	1938	?	1960
9	Krabban med guldklorna	1941	1943	1971
10	Den mystiska stjärnan	1942		1960
11	Enhörningens hemlighet	1942		1961
12	Rackham den rödes skatt	1944		1962
13	De sju kristallkulorna	1948		1968
14	Solens tempel	1949		1968
15	Det svarta guldet	1939 ¹⁶⁰ , 1950		1971
16	Månen tur och retur, del 1	1953		1969
17	Månen tur och retur, del 2	1954		1969
18	Det hemliga vapnet	1956		1968
19	Koks i lasten	1958		1970
20	Tintin i Tibet	1960		1969
21	Castafiores juveler	1963		1970
22	Plan 714 till Sidney	1968		1969
* 161	Tintin och hajsjön	1973		1973
23	Tintin hos gerillan	1976		1976
24	Tintin och alfabetkonsten : Hergés ofullbordade ¹⁶²	1986		1989 ¹⁶³

¹⁵⁶ Som uppslag i veckotidning eller följetång i seriestripp-format.

¹⁵⁷ Till och med *Krabban med guldklorna* kom albumen först ut i ett tjockare, svartvitt format. Senare redigerade till det senare färglagda 62-sidorsformatet.

¹⁵⁸ *Tintin i Sovjet* blev aldrig vare sig färglagd eller nedkortad.

¹⁵⁹ Omtecknad inför lanseringen i Storbritannien. Det är denna modernare version som översattes till svenska.

¹⁶⁰ Påbörjad som följetång 1939 men avbruten på grund av kriget. Återupptagen och avslutad med nytecknad inledning efter krigsslutet.

¹⁶¹ Detta album är ett filmalbum, som vare sig skrevs eller ritades av Georges Remi, men som saluförts i Sverige som ett ordinarie Tintin-album.

¹⁶² Georges Remi bestämde att ingen annan skulle få fortsätta att rita Tintin efter att han hade dött. Därför förblev albumet *Tintin och alfabetkonsten* inte färdigställt.

¹⁶³ Återutgiven 2005, kompletterad med opublicerade skisser och annat extramaterial, nu med titeln *Tintin och alfakonsten : Tintins sista äventyr*.

Källor

Litteratur

- Adkins Lisa, Skeggs Beverley (red.) 2004; *Feminism after Bourdieu*. Oxford: Blackwell.
- Angelöw Bosse, Jonsson Thom 2000; *Introduktion till socialpsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Anshelm Jonas 2000; *Mellan frälsning och domedag : om kärnkraftens politiska idéhistoria i Sverige 1945-1999*. Eslöv: B. Östlings bokförlag Symposion.
- Arnstberg Karl-Olov 2000; *Place and space : explorations by "the Swans" research group*. Huddinge: Södertörns högskola.
- Backman Stina 2005; *Den sjuke mannen : populärkulturella gestaltningar av manlig ohälsa*. Stockholm: Carlsson, cop. 2005.
- Barker Chris 2003; *Cultural studies : theory and practice*. London: SAGE.
- Beynon John 2002; *Masculinities and culture*. Buckingham: Open University Press.
- Birch-Jensen Malin 1991; *Manlig fåfänga : en skön historia "för män som inte tar sig själva på för stort allvar"*. Höganäs: Wiken.
- Boulin Bertrand 1995; *Tintin et l'alcool*. Bruxelles-Paris: Editions Chapitre Douze.
- Browning Christopher R. 1998; *Helt vanliga män : reservbataljon 101 och den slutliga lösningen i Polen*. Stockholm: Norstedt.
- Butler Judith 2005, *Könet brinner!*, Stockholm: Natur och kultur.

- Cohen Anthony Paul 1989; *The symbolic construction of community*. London: Routledge.
- Connell Robert William 2003; *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos.
- Connell Robert William 2003; *Om genus*. Göteborg: Daidalos.
- Crossley-Holland Kevin 1993; *Nordiska gudasagor*. Stockholm: Carlsen/if.
- Curran James, Morley David, Walkerdine Valerie 1999; *Samtidskultur och kommunikation*. Lund: Studentlitteratur.
- de Beauvoir Simone 1986; *Det andra könet*. Stockholm: AWE/Geber.
- de Beauvoir Simone 2002; *Det andra könet*. Stockholm: Norstedt.
- Doty William G. 1993; *Myths of masculinity*. New York: Crossroad.
- Durkheim Emile 1983; *Självmordet*. Lund: Argos.
- Ehn Billy, Löfgren Orvar 1982; *Kulturanalys : ett etnologiskt perspektiv*. Stockholm: LiberFörlag.
- Farr Michael 2001; *Tintin : the complete companion*. London: John Murray.
- Frykman Jonas (red.) 1985; *Modärna tider : vision och vardag i folkhemmet*. Malmö: Liber Förlag.
- Frykman Jonas, Löfberg Orvar 2003; *Den kultiverade människan*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Gardiner Judith Kegan 2001; *Masculinity studies & feminist theory : new directions*. New York: Columbia University.

- Gellner Ernest 1983; *Nations and nationalism*. Ithaca, N.Y. : Cornell Univ. Press.

- Geraghty Christine, Lusted David (red.) 1998; *The television studies book*. London: Arnold.

- Girouard Mark 1981; *The return to Camelot : chivalry and the English gentleman*. New Haven, Conn. : Yale Univ. Press.

- Godhe Michael 2003; *Morgondagens experter : tekniken, ungdomen och framsteget i populärvetenskap och science fiction i Sverige under det långa 1950-talet*. Stockholm: Carlsson.

- Godin Seth (red.) 2005; *Stick ut! : sluta vara perfekt - våga vara enastående*. Stockholm: Bookhouse Publishing.

- Gripsrud Jostein 2002; *Mediekultur, mediesamhälle*. Göteborg: Daidalos.

- Gustafsson Harald 1997; *Nordens historia : en europeisk region under 1200 år*. Lund: Studentlitteratur.

- Haavind Hanne (red.) 2000; *Kön och tolkning : metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*. Stockholm: Natur och kultur i samarbete med Gyldendal akademisk.

- Hall Stuart, Held David, McGrew Tony (red.) 1992; *Modernity and its futures*. Oxford: Polity in association with the Open University.

- Hallerstedt Gunilla, Johansson Thomas (red.) 1996; *Främlingskapets anatomi*. Stockholm: Carlsson.

- Haywood Chris 2003; *Men and masculinities : theory, research and social practice*. Buckingham: Open University Press.

- Hermerén Göran 1991; *Att tala utan ord : människans icke-verbala uttrycksformer : föredrag vid symposium i Vitterhetsakademien 25-26 oktober 1989*. Stockholm: Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakad. : Almqvist & Wiksell International.

- Idvall Markus 2000; *Kartors kraft : regionen som samhällsvision i Öresundsbrons tid*. Lund: Nordic Academic Press.

- Johannisson Karin 1990; *Medicinens öga : sjukdom, medicin och samhälle - historiska erfarenheter*. Stockholm: Norstedt.

- Johansson Thomas, Sernhede Ove, Trondman, Mats (red.) 1999; *Samtidskultur : karaoke, karnevaler och kulturella koder*. Nora: Nya Doxa.

- Jones Amelia (red.) 2003; *The feminism and visual culture reader*. London: Routledge.

- Keeseey Douglas 2006; *Eastwood*. Köln, London: Taschen.

- Lenius Oscar 1999; *A well-dressed Gentleman's pocket guide*. London: Prion Books Limited.

- Lippert Gérard 2005; *A Tintin et les animaux*. Bryssel: Édition Moulansart.

- Loomba Ania 2006; *Kolonialism/Postkolonialism : en introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: Tankekraft.

- Mead Margaret 1975; *Male and female : a study of the sexes in a changing world*. New York: W. Morrow.

- McQuail Denis 1987; *Mass communication theory : an introduction*. London: Sage.

- Miller Barbara D. (red.) 1993; *Sex and gender hierarchies*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.

- Morley David, Chen Kuan-Hsing (red.) 1996; *Stuart Hall : critical dialogues in cultural studies*. London: Routledge.

- Nordin Svante 2005; *Nittonhundratalet : en biografi : makter, människor och idéer under ett århundrade*. Stockholm: Atlantis.

- Ouzgane Lahoucine (red.) 2006; *Islamic masculinities*. London, New York: Zed books.

- Palm Rune 2004; *Vikingarnas språk : 750-1100*. Stockholm: Norstedt.

- Remi Georges 1970; *Det hemliga vapnet*. Stockholm: Illustrationsförlaget.

- Remi Georges 1970; *Krabban med guldklorna*. Stockholm: Illustrationsförlaget.

- Remi Georges 1970; *Månen tur och retur : del 2*. Stockholm: Illustrationsförlaget.

- Remi Georges 1971; *Det svarta guld*. Stockholm: Illustrationsförlaget.

- Remi Georges 1971; *Det sönderslagna örat*. Stockholm: Illustrationsförlaget.

- Remi Georges 1972; *Plan 714 till Sidney*. Stockholm: Carlsen/if.

- Remi Georges 1973; *Enhörningens hemlighet*. Stockholm: Carlsen/if.

- Remi Georges 1974; *Rackham den rödes skatt*. Stockholm: Carlsen/if.

- Remi Georges 1975; *De sju kristallkulorna*. Stockholm: Carlsen/if.

- Remi Georges 1976; *Koks i lasten*. Stockholm: Carlsen/if.

- Remi Georges 1976; *Månen tur och retur : del 1*. Stockholm: Illustrationsförlaget.

- Remi Georges 1976; *Solens tempel*. Stockholm: Carlsen/if.
- Remi Georges 1976; *Tintin hos gerillan*. Stockholm: Carlsen/if.
- Remi Georges 1976; *Tintin i Amerika*. Stockholm: Carlsen/if.
- Remi Georges 1977; *Blå lotus*. Stockholm: Carlsen/if.
- Remi Georges 1977; *Den mystiska stjärnan*. Stockholm: Carlsen/if.
- Remi Georges 1977; *Den svarta ön*. Stockholm: Carlsen/if.
- Remi Georges 1977; *Kung Ottokars spira*. Stockholm: Carlsen/if.
- Remi Georges 1977; *Tintin och hajsjön : filmalbum*. Stockholm: Carlsen/if.
- Remi Georges 1978; *Tintin i Kongo*. Stockholm: Carlsen/if.
- Remi Georges 1984; *Tintin i Sovjet*. Stockholm: Carlsen/if.
- Remi Georges 1984; *Tintin i Tibet*. Stockholm: Carlsen/if.
- Remi Georges 1986; *Faraos cigarrer*. Malmö: Nordisk bok.
- Remi Georges 1988; *Den svarta ön : den ursprungliga versionen från 1943*. Stockholm: Carlsen/if.
- Remi Georges 1989; *Tintin och alfabetkonsten : Hergés ofullbordade*. Stockholm: Carlsen Comics.
- Remi Georges 1995; *Castafiores juveler*. Stockholm: Bonnier Carlsen.

- Remi Georges 1999; *Samlade verk. 1, Totors äventyr ; Tintin i Sovjet*. Stockholm: Bonnier Carlsen.

- Remi Georges 1999; *Samlade verk. 6, Den svarta ön ; Kung Ottokars spira ; Herr Bellum*. Stockholm: Bonnier Carlsen.

- Remi Georges 2005; *Tintin och alfakonsten : Tintins sista äventyr*. Stockholm: Bonnier Carlsen.

- Sadoul Numa 2003; *Tintin et moi : Entretiens avec Hergé*. Brussels: Flammarion (Champs).

- Scruton Roger 1986; *Sexual desire : a moral philosophy of the erotic*. New York: Free Press.

- Simmel Georg 1981; *Hur är samhället möjligt? och andra essäer*. Göteborg: Korpen.

- Spender Dale 1980; *Man made language*. London: Routledge & Kegan Paul.

- Stier Jonas 2003; *Identitet : människans gåtfulla porträtt*. Lund: Studentlitteratur.

- Sturluson Snorri 1992; *Nordiska kungasagor. 1, Från Ynglingasagan till Olav Tryggvasons saga*. Stockholm: Fabel.

- Söderberg Tom 1972; *Två sekel svensk medelklass från gustaviansk tid till nutid*. Stockholm: Bonnier.

- Theweleit Klaus 1989; *Male fantasies. 2, Male bodies : psychoanalyzing the white terror*. Cambridge: Polity.

- Whitehead Stephen 2002; *Men and masculinities : key themes and new directions*. Malden, Massachusetts: Polity.

- Wintzell Inga 1985; *Jeans och jeanskultur : [Blue jeans]*. Stockholm: Nordiska museet.
- Wirtén Per (red.) 1999; *Vi som inte var med : en orättvis betraktelse över sextiotalet*. Stockholm: Atlas.
- Ödman Per-Johan 1995; *Kontrasternas spel : en svensk mentalitets- och pedagogikhistoria*. Stockholm: Norstedt.

Tidskrifter / periodika

- Ganetz Hillevi; ”Han, hon, den, det : om feministisk populärkulturforskning”, *Tidskrift för litteraturvetenskap*, nr. 2 1991. Lund: Föreningen för utgivande av Tidskrift för litteraturvetenskap.
- Klein Barbro; ”Tillhörighet och utanförskap”, *RIG : kulturhistorisk tidskrift*, nr. 1-2 1997. Lund: Föreningen för svensk kulturhistoria i samarbete med Nordiska museet och Folklivsarkivet i Lund.
- Morton Peggy; ”The family under capitalism”, *Leviathan*, Maj 1970. Paris: Presses universitaires de France.

Dags- och kvällstidningar

- Svensson Olivia; *Sim salabim — en hunk i denim*. Aftonbladet 2007-02-23.

Webresurser

- Bohman Elin 2007-03-19; *Paris dejtar Simpsons ex..* Aftonbladet: Ungt Val 2006;
<http://ungtval.lunarstorm.se/main.aspx?article=1025619>.
- Äldre man berättar med imponans i rösten om 80-åring som bär hundra kilo hö på ryggen;
<http://swedia.ling.gu.se/Norrland/Halsingland/Farila/om.html>
- Major Bertil Ugglar leder morgongymnastik;
http://svt.se/svt/road/Classic/shared/mediacenter/player.jsp?lpos=0&a=539451&d=29683&lid=is_search527895&frameset=true

TV-program

- ”The Tonight Show with Jay Leno” 2005-02-08.

Övriga källor

- Egna iakttagelser, web- och usenetbaserade diskussionsgrupper samt samtal med informanter.